

**HEIKON SOSIAALISEN TOIMINTAKYVYN
RISKITEKIJÄT SUOTUISAN KEHITYSTAUSTAN
OMAAVILLA IHMISILLÄ**

Jyväskylän yliopisto
Psykologian laitos
PL 65
40351 Jyväskylä

Anna Riihimäki
Psykologian pro gradu -tutkielma
Jyväskylän yliopisto
Syksy 2001

TIIVISTELMÄ

Heikon sosiaalisen toimintakyvyn riskitekijät suotuisan kehitystaustan omaavilla ihmisillä

Tekijä: Anna Riihimäki

Ohjaajat: professori Lea Pulkkinen ja tutkijatohtori Katja Kokko

Psykologian pro gradu -tutkielma

Jyväskylän yliopisto

Syksy 2001

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, mitkä tekijät lisäävät aikuisena ilmenevän heikon sosiaalisen toimintakyvyn riskiä ihmisillä, joiden kehitystausta on suotuisa. Tutkimus oli osa vuonna 1968 alkanutta Lapsesta aikuiseksi – pitkittäistutkimusta. Tutkittavana oli 71 naista ja 61 miestä, joista oli kerätty tietoja 8-, 14-, 27- ja 36-vuotiaina. Tutkimusmenetelminä käytettiin toveri-, opettaja- ja itsearviointeja, kyselyjä sekä haastatteluja. Tutkimus toteutettiin vertaamalla yksilöitä, joiden kehitystausta oli suotuisa, mutta sosiaalinen toimintakyky heikko, yksilöihin, joilla oli vastaava kehitystausta, mutta joiden sosiaalinen toimintakyky oli säilynyt hyvänä. Kehitystaustan ja sosiaalisen toimintakyvyn määritelmät perustuivat samasta aineistosta aiemmin tehtyyn tutkimukseen (Pulkkinen, Hölsä & Kokko, 2000). Naisilla suotuisan kehitystaustan kriteerit eivät kattaneet tunteiden säätelyä lapsuudessa, joten naisia ja miehiä tutkittiin koko tutkimuksen ajan erikseen ja heikon tunteiden säätelyn oletettiin olevan heikon sosiaalisen toimintakyvyn riskitekijä vain naisille. Riskitekijöitä etsittiin heikon tunteiden säätelyn lisäksi myös kielteisistä elämäntapahtumista ja kielteisestä tavasta suhtautua elämään. Oletusten mukaisesti heikolla tunteiden säätelyllä lapsuudessa oli yhteys sosiaaliseen toimintakykyyn vain naisilla. Heillä heikon sosiaalisen toimintakyvyn riskiä kasvattivat 8-vuotiaan aggressiivisuus ja 14-vuotiaan heikko itsehallinta. Kielteiset elämäntapahtumat puolestaan kasvattivat heikon sosiaalisen toimintakyvyn riskiä vain miehillä. Heillä vanhempien avioero osoittautui heikon sosiaalisen toimintakyvyn riskitekijäksi. Kielteinen tapa suhtautua elämään oli yhteydessä heikkoon sosiaaliseen toimintakykyyn molemmilla sukupuolilla. Naisilla heikon sosiaalisen toimintakyvyn riskiä kasvattivat 27-vuotiaana valheasteikosta saatu korkea pistemäärä ja elämän muotoutumiseen vahvasti vaikuttaneet instituutiot sekä 36-vuotiaan tyytymättömyys

elämään. Miehillä riskitekijöitä olivat 27-vuotiaana neuroottisuus, tulevaisuuden pelot ja epäonnistumisen tunne.

Avainsanat: kehitystausta, sosiaalinen toimintakyky, tunteiden säätely, elämäntapahtumat, tapa suhtautua elämään

ABSTRACT

The purpose of this study was to investigate which factors predict poor social functioning in adulthood in individuals with favourable developmental background. The study was a part of the Jyväskylä Longitudinal Study of Personality and Social Development, started in 1968. The sample of the study consisted of 71 women and 61 men. The data were collected at the ages of 8, 14, 27, and 36, using peer nominations, teacher and self ratings, questionnaires, and interviews. Individuals who had favourable background but poor social functioning were compared with individuals who had both favourable background and good social functioning. The definitions of favourable developmental background and social functioning were based on an earlier study of the same data (Pulkkinen, Hölsä & Kokko, 2000). For women, the criteria of favourable developmental background did not include the control of emotions in childhood. Thus women and men were studied separately throughout the study and weak control of emotions was expected to be a risk factor for low social functioning only in women. Risk factors were also searched for in negative life events and negative life orientation. As expected, weak control of emotions in childhood was connected with low social functioning only in women. For them, the risk factors for poor social functioning were aggressiveness at the age of 8 and weak self control at the age of 14. Negative life events increased the risk of low social functioning only in men. For them, parents' divorce was a risk factor for low social functioning. Negative life orientation was connected with low social functioning in both sexes. For women, the risk factors were high score on the lie scale, a strong influence of institutions in the formation of life (both measured at the age of 27), and dissatisfaction with life (measured at the age of 36). Risk factors for men were parents' divorce, neuroses, fears for the future, and a sense of failure (all measured at the age of 27).

Keywords: developmental background, social functioning, control of emotions, life events, life orientation

SISÄLTÖ

1. JOHDANTO	6
2. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	16
2.1 Tutkittavat	16
2.2 Tutkimusmenetelmät.....	19
2.3 Muuttajat	20
2.3.1 Suotuisa kehitystausta	20
2.3.2 Sosiaalinen toimintakyky	21
2.3.3 Heikko tunteiden säätely	22
2.3.4 Kielteiset elämäntapahtumat	23
2.3.5 Kielteinen tapa suhtautua elämään.....	24
2.4 Aineiston analysointi.....	26
3. TULOKSET	27
3.1 Naiset.....	27
3.1.1 Heikko tunteiden säätely	27
3.1.2 Kielteiset elämäntapahtumat	28
3.1.3 Kielteinen tapa suhtautua elämään.....	30
3.1.4 Heikon sosiaalisen toimintakyvyn riskitekijät naisilla.....	33
3.2 Miehet	35
3.2.1 Heikko tunteiden säätely	35
3.2.2 Kielteiset elämäntapahtumat	35
3.2.3 Kielteinen tapa suhtautua elämään.....	36
3.2.4 Heikon sosiaalisen toimintakyvyn riskitekijät miehillä	39
4. POHDINTA	41
5. LÄHTEET	51

1. JOHDANTO

Sopeutumista (adaptation) pidetään suotuisan kehityksen kriteerinä. Sopeutumisena voidaan pitää tasapainoilua sisäisten voimavarojen sekä sosiaalisen ja fyysisen ympäristön välillä (Magnusson, 1988). Myös toivottujen kehitystulosten maksimointia ja epätoivottujen kehitystulosten välttämistä voidaan pitää sopeutumisena (Baltes, Lindenberger & Staudinger, 1998). Sopeutuminen on jaettavissa sosiaaliseen ja psyykkiseen sopeutumiseen (Block, 1971). Ensiksi mainittu korostaa yhteiskunnan normien mukaista käyttäytymistä ja kehitystehtävien ratkaisemista (Rutter, Quinton & Hill, 1990), jälkimmäinen puolestaan yksilön sisäisiä voimavaroja elämäntilanteiden kohtaamisessa. Suotuisan kehityksen subjektiivisena mittarina voidaan pitää tyytyväisyyttä elämään (Pulkkinen & Rönkä, 1994) tai laajemmin ajateltuna suhtautumista elämään (Rönkä, 1999b). Toimintakyky on sopeutumiseen läheisesti liittyvä termi. Laajasti ymmärrettynä se tarkoittaa menestymistä kehitystehtävissä, suppeammin ymmärrettynä saavutuksia erityisillä elämäntilanteilla (Masten & Coatsworth, 1995). **Sosiaalisella toimintakyvyllä** viitataan kykyyn selviytyä jokapäiväisestä elämästä konfliktit mukaan lukien (Hurme, 1982).

Kehitykseen vaikuttavat tekijät voidaan jakaa vaikutustapansa perusteella oma- ja yhdysvaikutustekijöihin. Omavaikutustekijät, kuten resurssi- ja riskitekijät vaikuttavat kohteeseensa riskitasosta riippumatta. **Resurssitekijät** (resource factor) vaikuttavat kehitykseen kaikilla riskitasoilla myönteisesti (Tiet ym., 1998). Niitä ovat mm. vahvaa tunteiden säätelyä ilmentävät sosiaalisen käyttäytymisen piirteet konstruktiiivisuus ja mukautuvuus (Pulkkinen, 2000). **Riskitekijä** (risk factor) sitä vastoin on joko yksilön ominaisuus tai ulkoinen olosuhde, joka lisää haavoittuvuutta kielteisille kehitystuloksille (Engle, Castle & Menon, 1996). Riskitekijöillä on yhteys kehitysprosesseihin tunteiden säätelyn, sosiaalisten suhteiden muodostumisen ja moraalisaantöjen sisäistämisen kautta (Pulkkinen, 2000). Heikkoa tunteiden säätelyä ilmentävän aggressiivisuuden onkin todettu olevan riskitekijä myöhemmälle sopeutumiselle (Pulkkinen, 2000). **Suojaava tekijä** (protective factor) on yhdysvaikutustekijä. Se puskuroi ja parantaa riskitekijän vaikutuksia, mutta sillä ei ole vaikutusta ilman riskitekijää (Pulkkinen, 2000). Sisäisen kontrollikäsityksen (Luthar, 1991) ja lapsilähtöisen kasvatuksen (Pulkkinen, 2000) on todettu suojaavan kehitystä. Lapsilähtöisellä kasvatuksella tarkoitetaan vanhempien luontaiseen auktoriteettiin perustuvaa turvallisuutta, lämpöä ja lapsen aktiivista kuuntelemista, mutta myös valvontaa ja suoritusodotuksia (Pulkkinen, 1996b).

Riskitekijät koettelevat yksilön kestokykyä. Riskitekijöiden **vastustuskyvyllä** (resilience) viitataan yksilön tai ympäristön ominaisuuteen, joka ennustaa hyvää psykososiaalista toimintakykyä vastoinkäymisten aikana ja niiden jälkeen (Masten & Coatsworth, 1998). Vastustuskyvyn on todettu liittyvän mm. optimismiin (Cohler, Stott & Musick, 1995), sisäiseen kontrollikäsitteeseen (Werner, 1992) ja vahvaan itsetuntoon (Cohler ym. 1995; Masten & Coatsworth, 1998). Vaikka riskitekijöiden vastustuskyvyllä on myönteinen vaikutus vastoinkäymisissä, sillä on vain vähän tai ei ollenkaan vaikutusta tai jopa kielteinen vaikutus ilman vastoinkäymistä (Roosa, 2000). **Haavoittuvuudella** (vulnerability) tarkoitetaan riskitekijälle altistumisesta johtuvaa herkkyyttä kielteisille kehitystuloksille (Pulkkinen, 2000). Haavoittuvuus heijastaa vastustuskyvyn riittämättömyyttä, eli tilannetta, jossa kyky selviytyä stressistä on ylittynyt (Cohler ym., 1995).

Yksilöiden kehityspolut ovat karkeasti jaettavissa suotuisan tai epäsuotuisan kehitystaustan sekä hyvän tai heikon kehitystuloksen perusteella neljään ryhmään. Eniten on tutkittu yksilöitä, joiden elämässä on alusta alkaen riskitekijöitä ja myöhemmin sopeutumisen ongelmia (mm. Rönkä & Pulkkinen, 1995; Rönkä, 1999a), sekä yksilöitä, jotka sopeutuvat noista riskitekijöistä huolimatta (mm. Werner & Smith, 1992). Hieman on tutkittu myös riskittömistä tai jopa suotuisista lähtökohdista lähteneiden yksilöiden suotuisaa kehitystä (Hölsä, 1999; Pulkkinen ym., 2000). On olemassa hyvin vähän tutkimustietoa niistä ihmisistä, joilla olisi kaikki edellytykset menestyä elämässä, mutta jotka jostain syystä syrjäytyvät elämän polulta. Tämä tutkimus keskittyi heihin. Syitä siihen, miksi suotuisasti alkanut kehitys kääntyy sopeutumattomuutta ilmentävään suuntaan, etsittiin heikosta tunteiden säätelystä lapsuudessa, yksilön kokemista kielteisistä elämäntapahtumista ja kielteisestä tavasta suhtautua elämään.

Pulkkinen (1994) emotionin ja käyttäytymisen säätelyn malli kuvaa tunteiden ja käyttäytymisen säätelyn yhteisvaikutusta, jonka avulla lapsen sosiaalista käyttäytymistä voidaan kuvata. Heikko tunteiden säätely ilmenee ärtyisyytenä, lyhytjänteisyytenä ja vaihtelevina mielialoina. Mikäli lapsi säätelee tunteitaan heikosti, mutta käyttäytyy aktiivisesti, hänen sosiaalinen käyttäytymisensä on todennäköisesti aggressiivista. Aggressiivisuus näkyy toisten tahallisena vahingoittamisena. Caspin, Bem ja Elderin (1987) mukaan lapsen aggressiivinen käyttäytymistyylisi voi yllyttää toisia vastaamaan käyttäytymistä ylläpitävällä tavalla. Sopeutumattomasti käyttäytyvä lapsi voi myös ajautua ympäristöihin, jotka ylläpitävät aggressiivista käyttäytymistä sen aiheuttamien seurausten vuoksi (Isomäki, Kukkonen, 1993). Caspi, Bem ja Elder

(1989) toteavatkin, että aggressiivinen käyttäytymistyylisi voi altistaa yksilön sopeutumisongelmille. Pulkkinen (1992) on raportoinut aggressiivisuuden yhteyksistä moniin kielteisiin kehitystuloksiin, kuten alkoholin ongelmakäyttöön ja epäsosiaalisuutta heijastavaan rikollisuuteen. Myös aggressiivisuuden yhteyksistä pitkäaikaistyöttömyyteen on saatu todisteita (Kokko & Pulkkinen, 2000). Myönteisiä kehitystuloksia ennakoivat mukautuvuus ja konstruktiiivisuus ilmentävät aggressiivisuudelle vastakkaista sosiaalista käyttäytymistä. Mukautuva lapsi välttää riitatilanteita ja konstruktiiivinen lapsi pyrkii ratkaisemaan ne rakentavasti.

Heikon tunteiden säätelyn lisäksi myös kielteiset elämäntapahtumat voivat mutkistaa kehitystä ja elämäntapahtumista voi muodostua yksilön elämän käännekohtia. Käännekohdan erottaa elämänmuutoksesta se, ettei elämänmuutos välttämättä saa aikaan pitkäaikaisia muutoksia, eikä sen aikaansaamia muutoksia välttämättä pidetä tärkeinä (Rutter, 1996). Käännekohdat ovat joko yleisiä elämäntapahtumia tai yksilöllisiä kokemuksia, jotka voivat muuttaa yksilön suhdetta muihin ihmisiin ja maailmaan sekä vaikuttaa minäkäsitykseen ja rooleihin (Rutter, 1996). Lisäksi ne voivat muuttaa elämäntyyliä sekä avata tai sulkea mahdollisuuksia (Pickles & Rutter, 1991). Joskus käännekohdat muodostuvat tärkeiksi kehityskriiseiksi (Korhonen, 1994) ja saattavat vaikuttaa kognitiiviseen, emotionaaliseen ja persoonallisuuden kehitykseen (Higgins, Loeb & Ruble, 1995).

Suotuisaa kehitystä tukeva myönteinen käännekohta voi tarjota yksilölle mahdollisuuden päteä, jolloin hänen itsetuntonsa vahvistuu (Oravala & Rönkä 1999). Myönteinen käännekohta voi myös lisätä elämänhallintaa ja kannustaa ottamaan vastuuta elämästä (Oravala & Rönkä, 1999). Vastaavasti voidaan olettaa, että kielteinen käännekohta heikentää itsetuntoa, vähentää tunnetta elämän hallittavuudesta eikä kannusta ottamaan vastuuta elämästä. Gray ja Silver (1990) ovatkin havainneet, että yksilöt, jotka kokevat epäonnistuneensa elämänmuutoksissaan, väistävät vastuun tapahtumista ja korostavat muutoksissa kokemiaan vaikeuksia.

Yksilölliset tekijät ovat yhteydessä siihen, millaisia elämäntapahtumia yksilölle kasautuu (Rutter, 1989). Mieliala taas vaikuttaa käännekohtien tunnistamiseen ja arvioimiseen (Brammer, 1992). Ihmiset myös reagoivat vastoinkäymisiin yksilöllisesti, mikä voi johtua terästymisestä tai herkistymisestä aiemmissa kokemuksissa (Rutter, 1993). Rutterin (1994) tutkimusten mukaan pienestä stressitilanteesta selvittyään ihmisellä on paremmat mahdollisuudet selvitä suuremmista vastoinkäymisistä. Kaikkien kohdalla ei kuitenkaan käy näin, vaan vastoinkäymiset sysäävät ongelmakehityksen alkuun tai kiihdyttävät jo alkanutta elämän syöksykierrettä.

Suotuisan kehityksen katkaiseva kielteinen käännekohta voi johtua esimerkiksi terveydentilan huononemisesta, läheisen menetyksestä, menetyksen tunteesta, ongelmista ihmissuhteissa sekä epäonnistumisesta tavoitteissa (Lauer & Lauer, 1987). Kielteiset elämäntapahtumat voivat myös urauttaa jo valmiiksi epäsuotuisaa elämänkulkua vahvistamalla kielteisiä käyttäytymispiirteitä ja vuorovaikutustapoja (Maughan & Rutter, 1998).

Useimmilla ihmisillä on kyky sopeutua yllättäviin, elämänkulkua uudelleensuuntaaviin haasteisiin (Oravala, 1998). Vaikka jonkin tapahtuman välittömät seuraukset ovatkin kielteisiä, ne voivat pidemmän päälle muuttua myönteisiksi (Rutter & Rutter, 1993). Myös Oravalan (1998) tutkimuksen mukaan tapahtumahetkellä hyvinkin kielteisinä koettujen käännekohtien seuraukset saatetaan myöhemmin kokea myönteisinä. Taipumus nähdä kielteiset tapahtumat jälkeensä myönteisinä voi auttaa ylläpitämään psyykkistä hyvinvointia ja tyytyväisyyttä elämään (Oravala, 1998).

Yksilön elämäntilanne kokonaisuudessaan ratkaisee kehityksen suunnan (Rönkä, 1999b), joten yksittäinen kielteinen tapahtuma harvoin suistaa hyvin sopeutuneen yksilön suotuisalta kehityspolulta. Ongelmat synnyttävät kuitenkin helposti uusia ongelmia ja vaikeudet voivat levitä elämänalueelta toiselle. Tiedetäänkin, että suojaavien tekijöiden tapaan myös riskitekijät ketjuuntuvat (Rönkä, 1999a). Riskitekijät toimivat prosessimaisesti, ja useat riskitekijät tai pitkäkestoinen altistuminen ovat vaarallisempia kuin yksi vakava altistuminen (Sameroff, Seifer, Baldwin & Baldwin, 1993). Rönkän (1999b) mukaan ongelmat kasautuvat kehämäisesti, eli aiempien vaikeuksien seurauksista tulee myöhempien ongelmien syitä. Kasautuvat riskitekijät voivat heikentää sosiaalista toimintakykyä rajoittamalla yksilön toimintamahdollisuuksia myös muilla elämänaloilla (Rönkä & Pulkkinen, 1998). Vaikka ongelmat alkavatkin kasautua usein jo lapsuudessa ja vaikka niiden kasaantuminen onkin pitkäaikainen prosessi, myös aikuisiän kokemukset voivat käynnistää ongelmaketjuja (Rönkä, 1999b). Kun tarkastellaan yksilöä, ongelmien kasautuminen voidaan ymmärtää joko ongelmien samanaikaisuutena tai ajan myötä tapahtuvana ongelmien ketjuuntumisena tai laajentumisena (Rönkä, 1999b). Kun taas tarkastellaan suurempaa ihmisryhmää, ongelmien kasautuminen voidaan nähdä ongelmien keskittymisenä jossain alaryhmässä tietynä ajankohtana tai ajan kuluessa tapahtuvana jakautumisena hyvä- ja huono-osaisiin (Rönkä, 1999b).

Aiemmistä vaikeuksista johtuva epäonnistumisen tunne altistaa naisia myöhemmille vaikeuksille (Rönkä, Kinnunen & Pulkkinen, 2001). Riskitekijöiden ja

ongelmien kasautuminen on kuitenkin yleisempää miehillä kuin naisilla (Rönkä, Kinnunen & Pulkkinen, 2001). Yhtenä selityksenä tähän on se, että stressitilanteessa naiset kokevat miehiä useammin psyykkistä ahdinkoa, kun taas miehille on tyypillistä kanavoida paha olonsa ongelmakäyttäytymiseen (Pulkkinen, 1996a). Näin ollen miehet joutuvat naisia useammin kärsimään reagoititapansa seurauksista.

Heikon tunteiden säätelyn ja kielteisten elämäntapahtumien lisäksi myös yksilön tapa elää elämäänsä vaikuttaa siihen, millaiseksi hänen elämänsä muodostuu. Elämäntyylillä viitataan elämänasenteiden, arkipäivän toiminnan ja persoonallisuuden ominaisuuksien muodostamaan kokonaisuuteen (Pulkkinen, 1992). Yksilön elämäntyylä voidaan saada selville tutkimalla yksilön muistoja (Pulkkinen, 1992). Esimerkiksi kielteinen elämänasenne saattaa värittää myös muistot kielteisiksi. Pulkkinen (1992) vertasi sosiaalisesti sopeutumattomien ja sopeutuneiden elämäntyylejä keskenään. Hän havaitsi, että sosiaalisesti sopeutumattomat olivat vertailuryhmäänsä neuroottisempia ja pessimistisempiä sekä vertailuryhmäänsä useammin ongelmajoujia. Heille oli myös ominaista pelätä epäonnistumisia ja syyttää muita omista vastoinkäymisistään.

Tapa suhtautua elämään on elämänasenteelle rinnakkainen termi. Rönkä (1999b) viittaa sillä kehityksen hallintaan, identiteettistatukseen sekä tapaan suuntautua tulevaisuuteen. Myönteisen tavan suhtautua elämään on ajateltu heijastavan sopeutuvaa psyykkistä toimintakykyä (Pulkkinen & Rönkä, 1994). Kielteisen suhtautumistavan voidaan vastaavasti ajatella heijastavan sopeutumattomuutta ja heikkoa psyykkistä toimintakykyä. Pulkkinen (painossa) on todennut, että psyykkisen toimintakyvyn huomioiminen on edellytys kehityksen ymmärtämiselle. Tässä tutkimuksessa kiinnostuksen kohteena oli kielteinen tapa suhtautua elämään. Sitä lähestyttiin psyykkisen toimintakyvyn näkökulman lisäksi elämäntapahtumien, persoonallisuuden ja tulevaisuuteen suhtautumisen näkökulmista.

Elämäntapahtumien tunne on yhteydessä subjektiiviseen hyvinvointiin (DeNeve & Cooper, 1998) ja ennustaa kehityshaasteista selviytymistä (Baltes ym., 1998). Elämän käännekohdissa ihmisillä on tapana vahvistaa tunnettaan elämän hallittavuudesta korostamalla itse tekemiään ratkaisuja ja valintoja (Oravala, 1998). Osa kielteisistä käännekodista on kuitenkin kontrollin ulottumattomissa (Pickles & Rutter, 1991) ja kasautuvat vaikeudet voivat heikentää yksilön sisäisiä voimavaroja (Oravala & Rönkä, 1999). Tästä saattaa seurata, että yksilö ei hallitse elämässään tapahtuvia muutoksia vaan kokee olevansa olosuhteiden armoilla (Rutter, 1996). Olosuhteiden armoilla olo saattaa edelleen aikaansaada kielteisiä muutoksia psyykkisessä hyvinvoinnissa

(Stallings, Dunham, Gatz, Baker & Bengtson, 1997). Laub ja Sampson (1993) ovatkin havainneet, että kyvyttömyys kontrolloida elämää voi johtaa jopa psyykkisiin häiriöihin.

Elämänhallinnantunne heijastuu yksilön kontrollikäsitteeseen. Ihminen, jolla on sisäinen kontrollikäsite, tuntee hallitsevansa elämäänsä. Ulkoinen kontrollikäsite sitä vastoin ilmenee yksilön uskona siitä, että joku tai jokin muu hallitsee hänen elämäänsä. Kielteisesti elämään suhtautuva ihminen, jolla on sisäinen kontrollikäsite, syyttää itseään vastoinkäymisistään ja kokee epäonnistuneensa elämässään. Vastaavasti yksilö, joka suhtautuu kielteisesti elämään, mutta jolla on ulkoinen kontrollikäsite, syyttää muita vastoinkäymisistään. Pystyvyyden tunne liittyy läheisesti kontrollikäsitteeseen. Gray ja Silver (1990) havaitsivat heikon pystyvyydentunteen hankaloittavan sopeutumista vaikeisiin olosuhteisiin. Pystyvyyttä osoittavien toimintojen puutteen huomattiinkin olevan yksi kielteisten elämänmuutosten seurauksista (Gray & Silver, 1990).

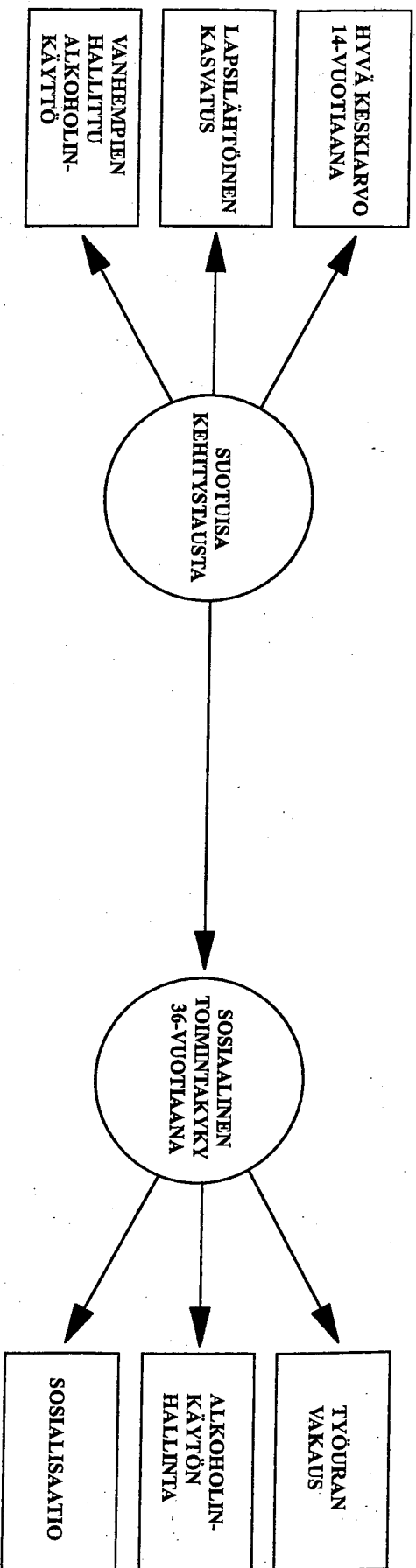
Persoonallisuus vaikuttaa osaltaan siihen, kuinka yksilö suhtautuu elämään. Eysenck ja Eysenck (1975) ovat kuvanneet neuroottista persoonallisuustyyppiä ahdistuneeksi, huolestuneeksi ja masentuneeksi. Heidän mukaansa neuroottisuuteen liittyy usein myös syyllisyydentunteita ja heikko itsetunto. Neuroottinen yksilö reagoi voimakkaasti ja hänen on vaikea palautua normaalitilaan tunteita ravisuttaneen kokemuksen jälkeen. Eysenckit (1975) toteavatkin, että neuroottisuudelle ominainen tunnereaktioiden voimakkuus voi häiritä sopeutumista. Neuroottiselle ihmiselle tyypillisen huolestuneisuuden voisi olettaa näkyvän myös pelkona siitä, mitä tulevaisuus tuo. Pulkkinen ja Rönkä (1994) ovatkin havainneet, että pelokas suhtautuminen tulevaisuuteen on yhteydessä kielteiseen tapaan suhtautua elämään.

Neuroottisuutta on testattaessa vaikea havaita, mikäli yksilö pyrkii antamaan itsestään sosiaalisesti suotavan ja todellista terveemmän vaikutelman (Eysenck & Eysenck, 1964, 1975). Valheasteikko (lie scale) on kehitetty kontrolloimaan tätä pyrkimystä. Sen oletuksena on, että jokainen rikkoo toisinaan käyttäytymisnormeja. Jos vastaaja kieltää koskaan rikkoneensa sääntöjä tai tehneensä mitään hyvien tapojen vastaista, hänen oletetaan valehtelevan tai pyrkivän tarkoituksellisesti antamaan itsestään hyvän vaikutelman. Valheasteikosta korkeita pistemääriä saavien ihmisten on todettu pitävän itseään kyvykkäinä ja olevan kurinalaisia, kuuliaisia sekä suoritushakuisia (Eysenck, 1992). Teeskentelyn ohella valheasteikon onkin katsottu mittaavan myös jotain yhteiskunnan arvojen ja normien noudattamiseen, eli

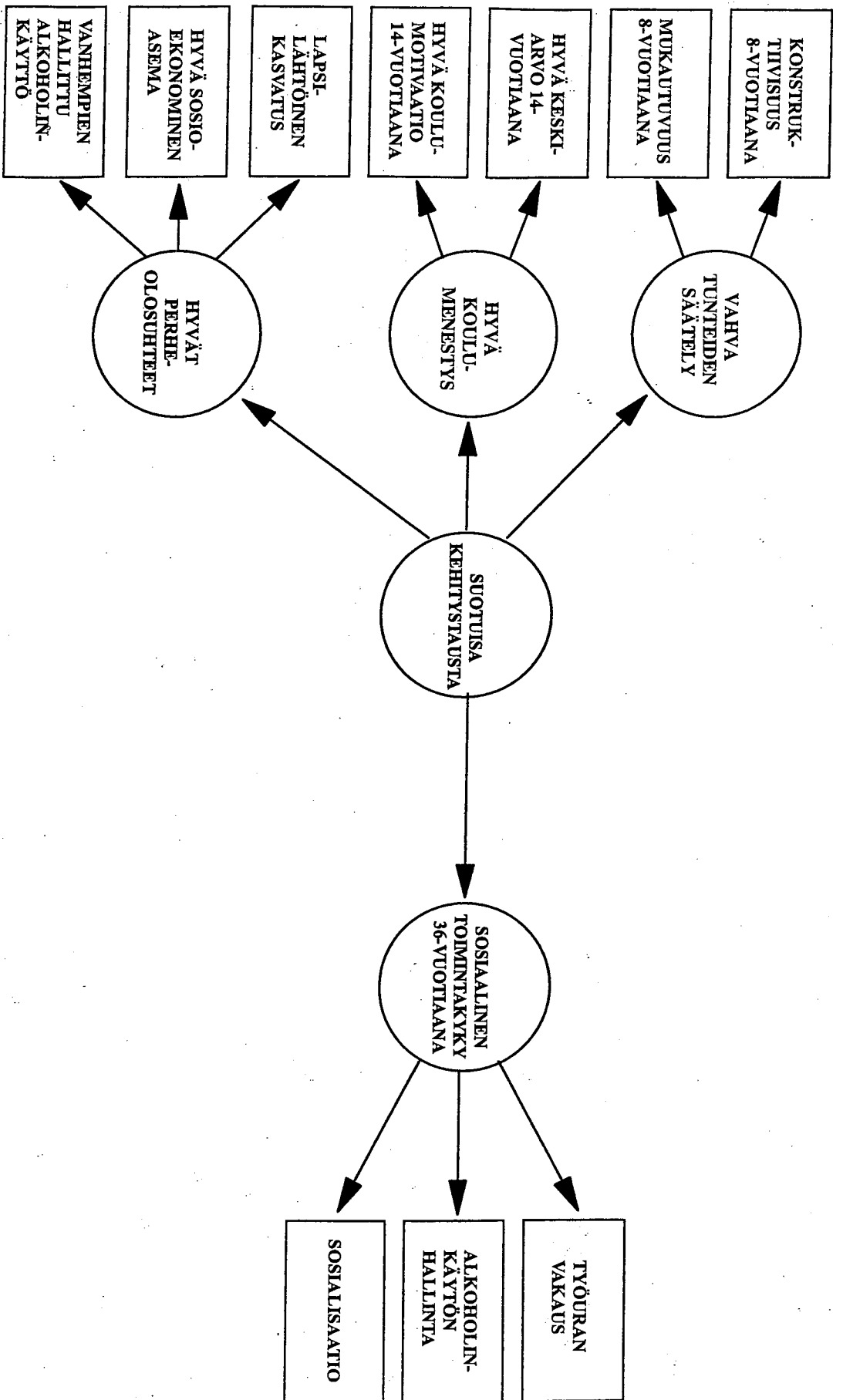
sosiaaliseen yhdenmukaisuuteen liittyvää persoonallisuuden ominaisuutta (Eysenck & Eysenck, 1975).

Lapsesta aikuiseksi –tutkimuksen aineistosta aiemmin tehty tutkimus (Pulkkinen ym., 2000) oli kehyksenä tämän tutkimuksen kysymyksenasettelulle siltä osin, miten määriteltiin suotuisa kehitystausta lapsuudessa ja sosiaalinen toimintakyky aikuisuudessa. Koska tutkimus perustui jo olemassa olevaan tutkimusaineistoon, lähtökohta ja määränpää tiedettiin. Tutkimuksen tavoitteena oli löytää polut, joita pitkin tutkittavat olivat kulkeneet reitin lapsuudesta aikuisuuteen. Suotuisa kehitystausta muodostui tutkittavien lapsuudentekijöistä, joiden oli Pulkkisen ym. (2000) tutkimuksessa havaittu olevan yhteydessä hyvää sosiaalista toimintakykyä heijastaviin piirteisiin aikuisuudessa. Tutkimuksen perusteella tiedettiin, että miehillä lapsuuden vahvaa tunteiden säätelyä ilmentävät sosiaalisen käyttäytymisen piirteet konstruktiiivisuus ja mukautuvuus ovat yhteydessä hyvään sosiaaliseen toimintakykyyn aikuisuudessa. Naisten osalta vastaavaa yhteyttä ei löydetty, joten heillä suotuisan kehitystaustan määritelmään ei tässä tutkimuksessa sisällynyt sosiaalisen käyttäytymisen ulottuvuutta.

Kuviossa 1 näkyy Pulkkisen ym. (2000) artikkelissa esitetyn LISREL –mallin pohjalta tehty kaavio suotuisan kehitystaustan yhteydestä sosiaaliseen toimintakykyyn naisilla. Heillä suotuisa kehitystausta sisälsi hyvän keskiarvon 14-vuotiaana, lapsilähtöisen kasvatuksen sekä vanhempien hallitun alkoholinkäytön. Miesten LISREL –mallissa (kuvio 2) suotuisa kehitystausta muodostui vahvasta tunteiden säätelystä (konstruktiiivisuus ja mukautuvuus 8-vuotiaana), hyvästä koulumenestyksestä (hyvä keskiarvo ja hyvä koulumotivaatio 14-vuotiaana) sekä hyvistä perheolosuhteista (lapsilähtöinen kasvatus, hyvä sosioekonominen asema sekä vanhempien hallittu alkoholinkäyttö). Aikuisuudessa arvioitu sosiaalinen toimintakyky määriteltiin heikoksi tai hyväksi molemmilla sukupuolilla 36-vuotiaana mitattujen työuran vakauden, alkoholinkäytön hallinnan sekä sosialisoinnin onnistumisen perusteella.

Kuvio 1. Suotuisan kehitystaustan yhteys sosiaaliseen toimintakykyyn naisilla. Kaavio LISREL-mallista (ks. Pulkkinen ym., 2000).

Kuvio 2. Suotuisan kehitystaustan yhteys sosiaaliseen toimintakykyyn miehillä. Kaavio LISREL -mallista (ks. Pulkinen ym., 2000).

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää mitkä tekijät kasvattavat heikon sosiaalisen toimintakyvyn riskiä ihmisillä, joiden lapsuuden kehitystausta sisältää useita suotuisaa kehitystä tukevia ja sopeutumista ennakoivia tekijöitä. Tutkimus toteutettiin vertaamalla suotuisista lähtökohdista lähteneitä, mutta sosiaaliselta toimintakyvyltään heikkoja yksilöitä yksilöihin, joilla oli vastaava kehitystausta, mutta joiden sosiaalinen toimintakyky oli säilynyt hyvänä. Naisia ja miehiä tutkittiin erikseen ja kehityksen riskitekijöitä etsittiin kolmen hypoteesin kautta.

Ensimmäinen hypoteesi oli, että naiset, joiden kasvuympäristö oli suotuisa mutta joiden sosiaalinen toimintakyky heijasteli aikuisuuteen mennessä sopeutumattomuutta, olivat lapsena hallinneet tunteitaan heikosti. Heikon tunteiden hallinnan oletettiin näkyvän vertailuryhmää voimakkaampana aggressiivisuutena, heikompana itsehallintana sekä vähäisempinä mukautuvuutena ja konstruktiiivisuutena. Miehillä suotuisan kehitystaustan kriteerit kattoivat vahvan tunteiden säätelyn, joten heillä vastaavaa eroa ei oletettu esiintyvän. **Toinen** hypoteesi oli, että sosiaaliselta toimintakyvyltään heikkojen ihmisten elämään oli kertynyt vertailuryhmää enemmän kielteisiä elämänmuutoksia sekä enemmän käännekohtia, joiden seuraukset arvioitiin vielä jälkeinpäinkin kielteisiksi. **Kolmas** hypoteesi oli, että sosiaaliselta toimintakyvyltään heikot ihmiset suhtautuivat elämään kielteisemmin kuin ihmiset, joiden sosiaalinen toimintakyky on hyvä. Kielteistä tapaa suhtautua elämään lähestyttiin heikon psyykkisen toimintakyvyn, heikon elämänhallinnan, neuroottisen persoonallisuuden sekä kielteisen tulevaisuuteen suhtautumisen näkökulmista. Heikon psyykkisen toimintakyvyn osalta sosiaaliselta toimintakyvyltään heikkojen ihmisten oletettiin olevan vertailuryhmäänsä tyytymättömämpiä elämään ja itsetunnon heikompia. Myös heidän psyykkisen hyvinvointinsa oletettiin olevan alhaisempi kuin vertailuryhmällä. Heikon elämänhallinnan taas oletettiin näkyvän vertailuryhmää kielteisempänä kontrollikäsitteenä. Sosiaaliselta toimintakyvyltään heikkojen ihmisten oletettiin kokevan, ettei heillä ole ollut valinnaisuutta elämänsä käännekohtissa ja uskon tulevaisuuden riippuvan asioista, joihin he eivät voineet vaikuttaa. Lisäksi oletettiin, että he kokisivat elämänsä muodostuneen itsestään riippumattomista tekijöistä käsin. Sosiaaliselta toimintakyvyltään heikkojen ihmisten oletettiin olevan vertailuryhmäänsä neuroottisempia. Neuroottisuutta koskevien tulosten luotettavuutta kontrolloitiin valheasteikon avulla. Sosiaaliselta toimintakyvyltään heikkojen ihmisten oletettiin myös suhtautuvan tulevaisuuteen pelokkaammin kuin vertailuryhmänsä. Sosiaalinen toimintakyky määriteltiin heikoksi

tai hyväksi 36-vuotiaana. Oletus oli, että mikäli vertailtavat ryhmät eroaisivat toisistaan jo 27-vuotiaana, tulos tukisi käsitystä ongelmien kasautuvuudesta.

2. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

2.1 Tutkittavat

Tutkimukseni pohjautui professori Lea Pulkkisen johtamaan, vuonna 1968 aloitettuun Lapsesta aikuiseksi -pitkittäistutkimukseen. Alkuperäisen otoksen muodosti 12 satunnaisesti valittua keskisuomalaista kansakoulun toista luokkaa. Yhteensä 369 tutkimushenkilön otos koostui pääosin 1959 syntyneistä 173 tytöstä (46,9 %) ja 196 pojasta (53,1 %). Tutkimuksen alkaessa lapset olivat keskimäärin kahdeksan vuoden ja kolmen kuukauden ikäisiä. Sen jälkeen heistä on kerätty tietoa 14-, 27-, 33- ja 36-vuotiaana, sekä osasta myös 20-vuotiaana. Tutkimuksen viimeisin vaihe toteutettiin keväällä 2001 tutkittavien ollessa 42-vuotiaita.

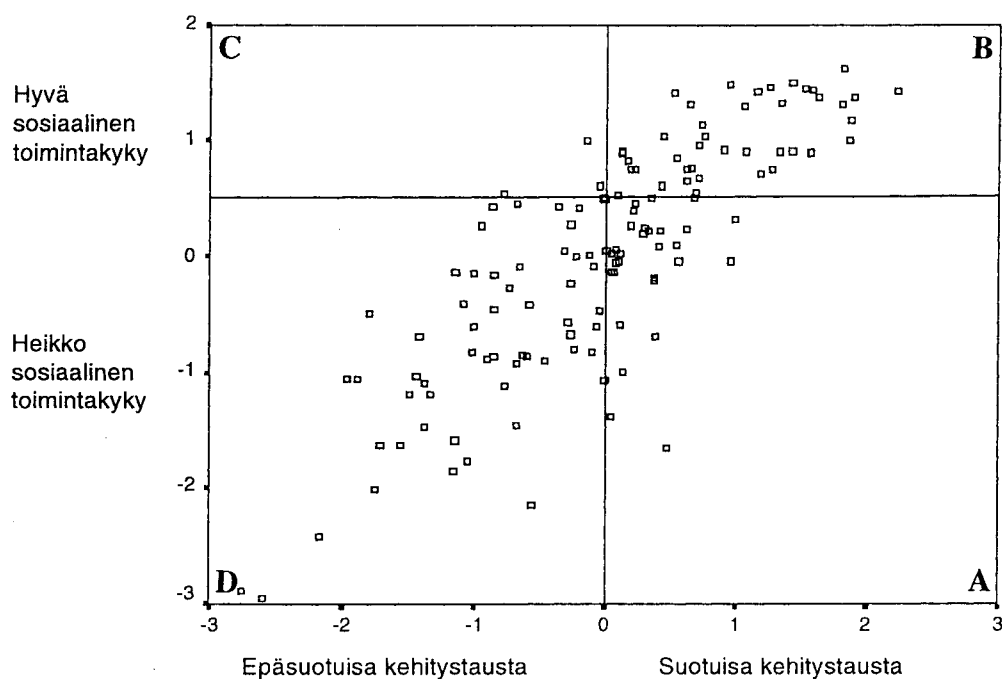
Tässä tutkimuksessa käytettiin 8-, 14-, 27- ja 36-vuotiailta kerättyjä tietoja. Neljätoistavuotiaista seurantaan tavoitettiin 167 tyttöä (97 %) ja 189 poikaa (96 %). Kaksikymmentäseitsemänvuotiaalle postitetun elämäntilannekyselyn palautti 155 naista (90%) ja 166 miestä (85 %), joista 142 naista (82%) ja 150 miestä (77 %) haastateltiin. Kolmekymmentäkuusivuotiaalle lähetetyn elämäntilannekyselyn palautti 150 naista (87%) ja 161 miestä (83 %; miehistä kaksi oli kuollut). Haastatteluun heistä osallistui 137 naista (79%) ja 146 miestä (75 %). Sinkkonen ja Pulkinen (1996) totesivat tutkimusjoukon edustavan satunnaista alkuperäisotosta valikoitumattomasti ja tilastokeskuksen tietojen mukaan tutkittavat edustivat Suomessa 1959 syntyntä ikäluokkaa siviilisäädyn, lasten lukumäärän, koulutustason ja työtilanteen osalta erittäin hyvin.

Tässä tutkimuksessa käytetyt suotuisan kehitystaustan ja sosiaalisen toimintakyvyn kriteerit perustuivat Pulkkisen ym. (2000) artikkeliin. Kuviossa 3 näkyy artikkelissa esitetyn LISREL –mallin (ks. kuvio 1) perusteella muodostettu kehitystaustan ja sosiaalisen toimintakyvyn hajontakuviot naisilla. Raja suotuisan ja epäsuotuisan kehitystaustan välille asetettiin taustasta muodostetun standardoidun summamuuttujan nollakohtaan, eli naisten keskiarvoon. Sosiaalisen toimintakyvyn osalta luokittelurajaa nostettiin puoli keskihajontaa keskiarvosta, jotta suotuisan kehitystaustan, mutta heikon sosiaalisen toimintakyvyn ryhmästä (A) tuli riittävän

suuri tilastollisiin analyysihin. Hajontakuviosta näkyy vahva yhteys suotuisan kehitystaustan ja hyvän sosiaalisen toimintakyvyn (B) ja vastaavasti epäsuotuisan kehitystaustan ja heikon sosiaalisen toimintakyvyn (C) välillä. Juuri kukaan heikoista lähtökohdista ponnistanut ei yltänyt keskimääräistä parempaan sosiaaliseen toimintakykyyn (D).

On mahdollista määrittää tarkat rajat, jotka jakaisivat ihmiset kehitystaustaltaan 'suotuisiin' ja 'epäsuotuisiin' ja vastaavasti sosiaaliselta toimintakyvyltään 'hyviin' ja 'heikkoihin'. Tässä tutkimuksessa termeillä viitattiin ryhmiin, jotka erosivat toisistaan tutkimuksen muuttujista saamiensa keskiarvojen suhteen. Hajontakuviosta ei ole mahdollista paikantaa kutakin tutkittavaa erikseen, vaan sen tarkoituksena on antaa karkea kuva tutkittavien sijoittumisesta.

KUVIO 3. Kehitystaustan ja sosiaalisen toimintakyvyn hajontakuviokuva naisilla.

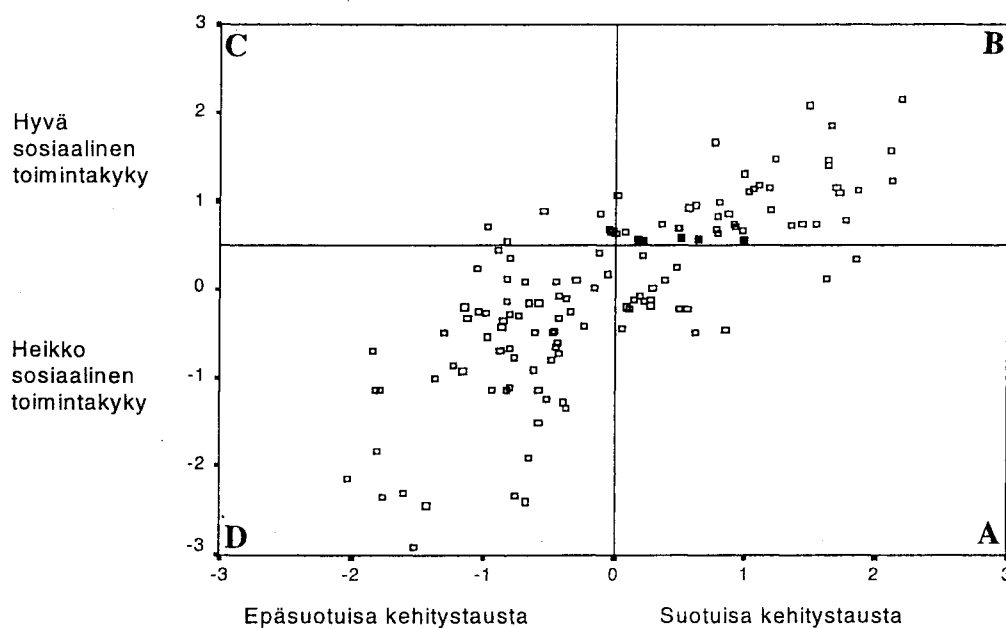
Naiset ristiintaulukoitiin hajontakuviota perusteella. Tässä tutkimuksessa tutkittiin 71 naista, joiden kehitystausta oli suotuisa. Heistä 28:n sosiaalinen toimintakyky oli heikko (A) ja 43:n hyvä (B). Tutkimuksen ulkopuolelle jäi 60 naista, joiden kehitystausta oli epäsuotuisa. Neljällä heistä oli aikuisuudessa hyvä sosiaalinen toimintakyky (C), 56:lla se oli heikko (D). Kehitystaustan yhteys sosiaaliseen toimintakykyyn osoittautui tilastollisesti erittäin merkitseväksi (taulukko 1).

TAULUKKO 1. Kehitystaustan yhteys sosiaaliseen toimintakykyyn naisilla
(Pearsonin χ^2 -testi).

		Kehitystausta	
		epäsuotuisa %	suotuisa %
Sosiaalinen toimintakyky	hyvä	4 (6,7%)	43 (60,6%)
	heikko	56 (93,3%)	28 (39,4%)
	yhteensä	60 (100%)	71 (100%)

χ^2 (1) 41,06; $p = 0,000^{***}$; $^{***} p < 0,001$

Myös miehistä muodostettiin LISREL –mallin (ks. kuvio 2) perusteella kehitystaustan ja sosiaalisen toimintakyvyn hajontakuvio. Heillä luokittelurajat suotuisan ja epäsuotuisan kehitystaustan sekä hyvän ja heikon sosiaalisen toimintakyvyn välille asetettiin kuten naisilla. Myös miesten hajontakuviosta näkyy vahva yhteys suotuisan kehitystaustan ja hyvän sosiaalisen toimintakyvyn sekä epäsuotuisan kehitystaustan ja heikon sosiaalisen toimintakyvyn välillä (kuvio 4).

KUVIO 4. Kehitystaustan ja sosiaalisen toimintakyvyn hajontakuvio miehillä.

Miehet ristiintaulukoitiin hajontakuvion perusteella ja tässä tutkimuksessa keskityttiin tutkimaan 61 miestä, joilla oli suotuisa kehitystausta. Kuvioista 4 nähdään, että suotuisista lähtökohdista lähteneistä miehistä viisi oli aivan hyvän ja heikon sosiaalisen toimintakyvyn rajan tuntumassa (näkyvät kuviossa tummennettuina). Heidät siirrettiin heikon sosiaalisen toimintakyvyn ryhmään (A), jotta siitä saatiin

tarpeeksi suuri tilastollisiin analyysihin. Suotuisan kehitystaustan ja heikon sosiaalisen toimintakyvyn ryhmään (A) sijoittui siten 23 ja suotuisan kehitystaustan ja hyvän toimintakyvyn ryhmään (B) 38 miestä. Tutkimuksen ulkopuolelle jäi 7 miestä, jotka olivat epäsuotuisasta kehitystaustastaan huolimatta yltäneet hyvään sosiaaliseen toimintakykyyn (C) sekä 62 miestä, joilla oli sekä epäsuotuisa kehitystausta että heikko sosiaalinen toimintakyky (D). Myös miehillä kehitystaustan ja sosiaalisen toimintakyvyn yhteys osoittautui tilastollisesti erittäin merkitseväksi. (taulukko 2).

TAULUKKO 2. Kehitystaustan yhteys sosiaaliseen toimintakykyyn miehillä (Pearsonin χ^2 -testi).

		Kehitystausta	
		epäsuotuisa %	suotuisa %
Sosiaalinen toimintakyky	hyvä	7 (10,1%)	38 (62,3%)
	heikko	62 (89,9%)	23 (37,7%)
	yhteensä	69 (100%)	61 (100%)

($\chi^2 (1) = 38,91$; $p = 0,000^{***}$); $*** p < 0,001$

2.2 Tutkimusmenetelmät

Kahdeksan- ja 14-vuotiaiden osalta tässä tutkimuksessa hyödynnettiin toveri- ja opettaja-arvioiteja sekä 14-vuotiaiden osalta myös kouluilta saatuja tietoja oppilaiden keskiarvoista. Kaksikymmentäseitsemänvuotiaiden osalta tutkimusmenetelminä olivat postitse lähetetty elämäntilannekysely, puolistrukturoitu haastattelu sekä suomalaiselle väestölle standardoitu persoonallisuuskysely. Kolmekymmentäkuusivuotiaita tutkittiin elämäntilannekyselyllä ja puolistrukturoidulla haastattelulla sekä itsearviointilomakkeilla.

Toveriarvioinneissa lapsilta kysyttiin, keihin luokkatovereihin annetut kysymykset sopivat. Pistemääränsä kukin lapsi sai sen perusteella, kuinka suuri osa luokkatovereista oli maininnut hänet kunkin kysymyksen kohdalla. Opettaja-arvioinnit muodostettiin muuttamalla toveriarviointien kysymykset väittämän muotoon. Opettaja arvioi oppilaita asteikolla 0 – 3 (0 = oppilaalla ei ole koskaan havaittu kyseistä käyttäytymistä, 1 = kyseinen käyttäytyminen on oppilaalla joskus havaittavissa mutta ei tule esille johdonmukaisesti tai kovinkaan voimakkaana, 2 = kyseinen

käyttäytyminen on oppilaalla selvästi havaittavissa, 3 = kyseinen käyttäytyminen on oppilaalle hyvin ilmiselvää ja ominaista).

Kaksikymmentäseitsemänvuotiaiden elämäntilannekysely käsitteli siviilisäätystä, asumista, koulutusta ja työtä, vapaa-ajan toimintaa, tupakointia ja alkoholinkäyttöä, tyytyväisyyttä elämään, arvoja, omaa elämänhallintaa sekä tulevaisuudenorientaatiota. Kahdesta neljään tuntia kestäneet puolistrukturoidut haastattelut sisälsivät kysymyksiä terveydestä sekä kotiin ja vanhempiin liittyvistä muistoista tutkittavan ollessa 14-vuotias. Haastattelun yhteydessä tutkittaville tehtiin alkoholismien seulontatesti ja identiteettikartoitus. Haastattelijoiksi oli koulutettu 11 tutkijaa, ja haastattelut nauhoitettiin. Kolmekymmentäkuusivuotiaiden elämäntilannekyselyn aihealueita olivat perhesuhteet, asuminen ja toimeentulo, koulutus ja työ, vapaa-aika, alkoholinkäyttö ja tupakointi, koettu terveydentila, henkilökohtaiset näkemykset ja elämänmuutokset sekä tulevaisuus. Noin kolme tuntia kestänyt haastattelu sisälsi puolestaan kysymyksiä ja itsearviointilomakkeita liittyen emotionaaliseen säätelyyn, elämänrakenteeseen, omaelämäkertaan, omaan itseen, terveydentilaan, alkoholinkäyttöön, tunteiden ilmaisuun ja parisuhteeseen, perhesuhteisiin, työhön, elämänhallintaan sekä tulevaisuuteen. Haastattelijoiksi oli koulutettu 14 henkilöä.

2.3 Muuttajat

2.3.1 Suotuisa kehitystausta

Konstruktivisuus –muuttuja muodostettiin keskiarvona kolmesta 8-vuotiaiden toveriarvioinnin kysymyksestä: ”Ketkä yrittävät toimia järkevästi harmillisissakin tilanteissa?”, ”Ketkä ajattelevat, että jos neuvottelee, asiat selviävät?” ja ”Ketkä pitävät pienempien ja heikompien oppilaiden puolta?”. Summamuuuttujan Cronbachin alfa oli tytöillä 0,83 ja pojilla 0,84.

Mukautuvuus –muuttuja laskettiin keskiarvona seuraavista kolmesta 8-vuotiaiden toveriarvioinnin kysymyksestä: ”Ketkä eivät koskaan riitele toisten kanssa?”, ”Ketkä eivät viihdy riitelevässä joukossa, vaan lähtevät pois puuhaamaan jotain muuta?” ja ”Ketkä ovat rauhallisia ja kärsivällisiä?”. Summamuuuttujan Cronbachin alfa oli tytöillä 0,76 ja pojilla 0,89.

Keskiarvo -muuttuja perustui koulujen arkistoista saatuihin tietoihin 14-vuotiaiden tutkittavien kaikkien aineiden keskiarvoista.

Opettaja arvioi koulumotivaatiota 14-vuotiaana asteikolla 1 – 4 (1 = ei lainkaan kiinnostunut, 2 = ajoittain, joistain aineista kiinnostunut, 3 = kohtalaisen kiinnostunut, 4 = hyvin kiinnostunut).

Lapsilähtöinen kasvatus perustui 27-vuotiaiden haastattelussa antamiin retrospektiivisiin arvioihin vanhempiensa kasvatuskäytännöistä tutkittavien lapsuudessa. Summamuuttuja muodostui viiden dikotomisoidun muuttujan keskiarvosta: vanhempien suhde (0 = yksinhuoltajakoti tai vanhempien riitaisa suhde, 1 = vanhempien hyvä suhde), isän käyttäytyminen (0 = ei isää tai kielteiset muistot isästä, 1 = myönteiset muistot isästä), äidin osoittama huomio tutkittavan mielipiteisiin (0 = ei äitiä tai äiti ei koskaan kiinnittänyt huomiota tutkittavan mielipiteisiin, 1 = äiti kiinnitti huomiota tutkittavan mielipiteisiin), äidin käyttäytyminen (0 = ei äitiä tai äiti ei ohjannut, 1 = äiti ohjasi ja neuvoi) ja ruumiillinen rankaisu (0 = ruumiillista rankaisua käytettiin, 1 = ruumiillista rankaisua ei käytetty) (Kokko & Pulkkinen, 2000).

Sosioekonominen tausta mitattiin tutkimushenkilöiden vanhempien ammattiaseman perusteella. Rauhalan (1966) 9-luokkaisen statusluokituksen pohjalta muuttujasta muodostettiin 5-luokkainen (1 = matalin, 5 = korkein).

Vanhempien hallittu alkoholinkäyttö perustui 27-vuotiaiden retrospektiivisiin kuvauksiin vanhempiensa alkoholinkäytön määrästä, useudesta sekä käytön ongelmista ja seurauksista. Muuttuja validoitiin 14- ja 20-vuotiailta kerätyllä prospektiivisellä havaintoaineistolla. Perheet luokiteltiin neljään luokkaan, jotka koodattiin seuraavasti: 1 = vakava riippuvuus, 2 = kohtalainen riippuvuus, 3 = lievä riippuvuus, 4 = matala kulutus (Pulkkinen & Pitkänen, 1994).

2.3.2 Sosiaalinen toimintakyky

Työuran vakaus perustui 36-vuotiaiden elämäntilannekyselyn kysymyksiin: ”Miten kuvailisit työtilannettasi vuoden 1986 jälkeen?”, ”Mitä seuraavista elämäntapahtumista on sattunut sinun kohdallesi: opiskelun aloittaminen, opiskelun päättäminen, työelämään siirtyminen, työpaikan vaihto, työttömäksi joutuminen, palaaminen työelämään?” sekä ”Kuinka monta vuotta olet ollut yhteensä ansiotyössä elämäsi aikana?”. Vastauksista muodostettiin kolme luokkaa: 1 = epävakaa ura, 2 = vaihteleva ura, 3 = vakaa ura (Pulkkinen, Ohranen & Tolvanen, 1999).

Hallittua alkoholin käyttöä arvioitiin 36-vuotiailta L-MAST -seulontatestillä (Selzer, 1971), CAGE -kyselyllä (Ewing, 1984), kysymyksillä alkoholinkäytön seurauksista, alkoholin vuosikulutuksesta sekä alkoholimyrkytysten määrästä.

Muuttuja oli kolmiluokkainen: 1 = ongelmakäyttö, 2 = mahdollinen ongelmakäyttö, 3 = ei ongelmakäyttöä (Pulkinen, Pitkänen & Tolvanen, 2000).

Sosialisaatiota arvioitiin 36-vuotiailta Karolinska Scales of Personality -kyselylomakkeen (af Klinteberg, Schalling & Magnusson, 1986) sosiaalista sopeutumista ja emotionaalista vakautta kuvastavalla sosialisaatio-asteikolla. Tutkittavat arvioivat asteikon 20 väittämää (esim. ”Kotielämäni on aina ollut hyvin tasapainoista ja viihtyisää.”) seuraavasti: 1 = ei sovi lainkaan, 2 = ei sovi kovin hyvin, 3 = sopii melko hyvin, 4 = sopii täsmälleen. Väittämät 5, 10, 18, 24, 37, 45, 64, 72, 77, 85, 90, 98, 104, 112, 117 ja 131 koodattiin käänteisesti. Summamuuttujan Cronbachin alfa oli molemmille sukupuolille 0,86.

2.3.3 Heikko tunteiden säätely

Aggressiivisuus –muuttuja oli 8-vuotiaana keskiarvo toveriarvioinnin kysymyksistä ”Ketkä luokkatovereistasi voivat satuttaa toista lasta?”, ”Ketkä potkivat huonekaluja tai muita tavaroita kun ovat suuttuneet?”, ”Ketkä voivat käydä kimppuun ilman mitään syytä?” ja ”Ketkä tekevät kiusaa pienemmille ja heikommille tovereille?”.

Neljätoistavuotiaana aggressiivisuutta mittasi toveriarvioinnin kysymys ”Ketkä ovat hyökkääviä, aloitteentekijöitä kiusanteossa, käyvät kiinni ja huutelevat ilkeyksiä?”.

Heikkoa itsehallintaa mitattiin 8-vuotiaana opettaja-arvioinnin väittämällä ”Ketkä ovat mieleltään joskus hyvin kiukkuisia ja ärtyisiä, mutta joskus taas oikein mukavia oppilaita” ja 14-vuotiaana toveriarvioinnin kysymyksellä: ”Ketkä ovat lyhytjänteisiä ja keskittymiskyvyttömiä, mielialat vaihtelevat tai ovat tilanteen huomioon ottaen liioiteltuja?”.

Vähäinen mukautuvuus –muuttujan muodostettiin 8-vuotiaiden osalta kääntämällä kappaleessa 2.3.1. selostettu mukautuvuus –muuttuja.

Neljätoistavuotiaana mukautuvuutta kysyttiin toveriarvioinnissa seuraavasti: ”Ketkä ovat rauhallisia ja mukautuvia ja osaavat välttää riitatilanteet?”.

Vähäinen konstruktiiivisuus –muuttuja muodostettiin 8-vuotiaiden osalta kääntämällä kappaleessa 2.3.1 selostettu konstruktiiivisuus –muuttuja.

Neljätoistavuotiaana konstruktiiivisuutta mittasi seuraava toveriarviointien kysymys: ”Ketkä pyrkivät ratkaisemaan hankalatkin tilanteet aktiivisesti ja järkevästi, neuvottelevat ja pyrkivät oikeudenmukaisuuteen?”

2.3.4 Kielteiset elämäntapahtumat

Kielteisiä elämänmuutoksia tutkittiin 36-vuotiaiden elämäntilannekyselyyn sisältyneen 29 erilaista elämänmuutosta sisältävän listan avulla. Tutkittavia pyydettiin kirjaamaan, mitä elämänmuutoksia heille oli tapahtunut. Kustakin elämänmuutoksesta muodostettiin kaksiluokkainen muuttuja (1 = tapahtunut, 0 = ei tapahtunut).

Yksittäiset elämänmuutokset luokiteltiin kymmeneen sisältöluokkaan (koulutus, työ, perhe, ihmissuhteet, terveys, omat sisäiset muutokset, menetykset, elintaso, sosiaaliset siirtymät, muut elämänmuutokset). Jos ihmiselle oli tapahtunut yksi tai useampi kyseiseen sisältöluokkaan kuuluva elämänmuutos, hän sai arvon 1. Muulloin arvoksi tuli 0 (Oravala, 1998). Tässä tutkimuksessa huomioitiin seuraavat kolme sisältöluokkaa: terveys (oma vakava sairaus tai onnettomuus, läheisen ihmisen vakava sairaus tai onnettomuus), menetykset (äidin tai isän kuolema, sisaren tai veljen kuolema, avopuolison kuolema, aviopuolison kuolema, oman lapsen kuolema, oma tai puolison keskenmeno, abortti, läheisen ystävän kuolema) ja tutkittavan mainitsemat muut elämänmuutokset (esim. puolison alkoholisoituminen sekä erilaiset epäonnistumiset). Lisäksi huomioitiin seuraavat kolme yksittäistä elämänmuutosta: ihmissuhteisiin liittyvä 'vanhempien avioero', perheeseen liittyvät 'eronnut avoliitosta' ja 'eronnut avioliitosta' sekä elintasaan liittyvä 'konkurssi tai vastaava taloudellinen romahdus' sekä kielteisten elämänmuutosten kokonaismäärä yksilön elämässä. Kielteisiä koulutusta ja työtä koskevia elämänmuutoksia ei tässä tutkimuksessa huomioitu, sillä ne sisältyivät sosiaalisen toimintakyvyn kriteereihin. Kielteisiä elämänmuutoksia tutkittiin yhteensä seitsemän muuttujan avulla.

Käännekohtien seurausten kielteisyyttä tutkittiin 36-vuotiaiden haastatteluun sisältyneillä kysymyksillä. Tutkittavilta kysyttiin, millaisia tärkeitä elämäntapahtumia heidän elämässään oli ollut. Käännekohtien selitettiin olevan kuin tienhaaroja, joissa tehdyt ratkaisut ja valinnat vaikuttavat vastaiseen elämään, aiheuttavat muutoksia ja suuntaavat tulevaisuutta. Tutkittavia pyydettiin arvioimaan käännekohtiensa seurausten myönteisyyttä tai kielteisyyttä. Yksittäiset käännekohdat jaettiin elämänmuutosten sisältöluokkia vastaaviin kymmeneen sisältöluokkaan (ihmissuhteet, terveys, menetykset, perhe / koti, elintason muutokset, koulutus, työ, sosiaaliset siirtymät, omat sisäiset muutokset, muut käännekohdat). Lisäksi muodostettiin kaksi elämänmuutosluokista poikkeavaa sisältöluokkaa; elämäntavan muutokset ja maailman tapahtumat. Kaikista sisältöluokista muodostettiin kaksiluokkaiset muuttujat. Arvon 1 saivat ne, joille oli tapahtunut yksi tai useampi kyseisen

sisältöluokan käännekohdista, ja arvon 0 ne, joille sisältöluokan käännekohtia ei ollut tapahtunut. Seurausten myönteisyyttä ja kielteisyyttä koskevat vastaukset koodattiin asteikolla 1 = erittäin epämiellyttävä / kielteinen, 2 = jonkin verran epämiellyttävä, 3 = asiaan liittyi miellyttäviä ja epämiellyttäviä puolia, 4 = jonkin verran miellyttävä ja 5 = erittäin miellyttävä / myönteinen (Oravala, 1998). Lisäksi huomioitiin henkilön kokemien kielteisten käännekohtien kokonaismäärä. Käännekohtien seurausten kielteisyyttä tarkasteltiin yhteensä 13 muuttujan avulla.

2.3.5 Kielteinen tapa suhtautua elämään

Tyytymättömyys elämään -muuttuja muodostui keskiarvona kuudesta 36-vuotiaiden elämäntilannekyselyn kysymyksestä: ”Kuinka tyytyväinen olet parisuhteeseesi tai sen puuttumiseen / asumiseesi / toimeentuloosi / ammattiisi / työhösi tai työtilanteeseesi/ vapaa-aikasi sisältöön?”. Väittämiä arvioitiin asteikolla 1 = erittäin tyytymätön, 2 = melko tyytymätön, 3 = melko tyytyväinen, 4 = erittäin tyytyväinen. Vastausasteikko käännettiin, jotta muuttuja kuvaisi tyytymättömyyttä elämään. Summamuuttujan Cronbachin alfa oli naisille 0,56 ja miehille 0,53 (Pulkkinen, Kokkonen & Mäkiäho, 1998).

Heikkoa itsetuntoa mitattiin 36-vuotiaiden haastatteluun sisältyneellä Rosenbergin (1965) Self-Esteem Scale –kyselylomakkeella, joka muodostui 10 väitteestä (esim. ”Joskus ajattelen, etten kelpaa mihinkään”). Väitteitä arvioitiin asteikolla: 1 = täysin eri mieltä, 2 = jonkin verran eri mieltä, 3 = jonkin verran samaa mieltä, 4 = täysin samaa mieltä. Väittämät 1, 2, 4, 6 ja 7 koodattiin käänteisesti, minkä jälkeen kaikista 10 väittämästä muodostettiin summamuuttuja. Cronbachin alfa oli naisille 0,75 ja miehille 0,79.

Alhaista psyykkistä hyvinvointia arvioitiin 36-vuotiaiden haastatteluun sisältyneellä Scales of Psychological Well-being –kyselylomakkeella (Ryff, 1989), joka koostui 18 väittämästä. Väittämiä (esim. ”Arjen vaatimukset saavat minut usein masentumaan”) arvioitiin asteikolla 1 - 4 (1 = täysin eri mieltä, 2 = jonkin verran eri mieltä, 3 = jonkin verran samaa mieltä, 4 = täysin samaa mieltä). Väittämät 1, 2, 3, 6, 7 ja 9 - 14 koodattiin käänteisesti, minkä jälkeen kaikista 18 väittämästä muodostettiin summamuuttuja. Cronbachin alfa oli naisille 0,68 ja miehille 0,75.

Muiden syyttämistä kysyttiin 27-vuotiaiden elämäntilannekyselyyn sisältyneellä Personal Control Inventory –kyselyllä (Brandtstädter, 1984). Muuttuja oli keskiarvo seuraavista väittämistä: ”Olen vihainen muille heidän aiheuttamistaan hankaluuksista” ja ”Muut ihmiset ovat vaikeuttaneet päämäärieni saavuttamista”. Vastausvaihtoehdot

olivat: 1 = täysin eri mieltä, 2 = jonkin verran eri mieltä, 3 = jonkin verran samaa mieltä, 4 = täysin samaa mieltä.

Epäonnistumisen tunnetta arvioitiin samalla 27-vuotiaiden elämäntilannekyselyyn sisältyneellä Personal Control Inventory -kyselylomakkeella (Brandtstädter, 1984). Summamuuuttuja oli keskiarvo seuraavista väittämistä: ”Olen pettynyt itseeni”, ”Häpeän kyvyttömyyttäni”, ”Tunnen epätoivoa” ja ”Epäonnistumisen syyt ovat itsessäni”. Vastausvaihtoehtoina olivat: 1 = täysin eri mieltä, 2 = jonkin verran eri mieltä, 3 = jonkin verran samaa mieltä, 4 = täysin samaa mieltä.

Kolmekymmentäkuusivuotiaiden käännekohtahaastattelussa tutkittavilta kysyttiin myös liittyikö heidän kokemiinsa käännekohtiin henkilökohtaista valintaa. Valinnaisuus koodattiin seuraavasti: 1 = ei henkilökohtaista valintaa, olosuhteet pakottivat, 2 = hiukan omaa valintaa, 3 = täysin oma valinta (Oravala, 1998).

Kaksikymmentäseitsemänvuotiaiden elämäntilannekyselyssä tutkittavilta kysyttiin miten paljon he katsoivat tulevaisuutensa riippuvan mm. menneisyydestään, muista ihmisistä, ulkoisista oloista tai maailmantilanteesta. Vastausasteikko oli neliluokkainen (1 = erittäin vähän, 2 = vähän, 3 = paljon, 4 = erittäin paljon).

Haastattelussa 27-vuotiailta kysyttiin minkä mukaan he kokivat elämänsä muotoutuneen. Vaihtoehtona oli. Tässä tutkimuksessa huomioitiin ulkoista kontrollikäsitystä kuvaava instituutioita koskeva vaihtoehto. Muuttujasta muodostui kolmiluokkainen (1 = ei mainitse instituutioiden vaikutusta, 2 = mainitsee muiden tekijöiden ohella, 3 = painottaa instituutioiden vaikutusta).

Neuroottisuutta mitattiin 27-vuotiailta haastattelun ohessa kysytyllä, suomalaiselle aineistolle normitetulla (Haapasalo, 1990) Eysenckin (1975) persoonallisuustestin neuroottisuusasteikolla. Asteikon 27:een kysymykseen (esim. ”Huolestutteko helposti?”) vastattiin kyllä (= 1) tai ei (= 2), joten asteikosta saatu suuri pistemäärä viittaa vähäiseen neuroottisuuteen.

Valheasteikko esitettiin osana Eysenckin (1975) persoonallisuustestiä 27-vuotiaiden haastattelun ohessa. Asteikko on normitettu suomalaiselle aineistolle (Haapasalo, 1990). Kysymyksiä oli 25, esimerkiksi seuraava: ”Teittekö lapsena heti ja nurisematta mitä käskettiin?”. Tutkittava saattoi vastata kysymykseen joko kyllä (= 1) tai ei (= 2). Koska suurin osa asteikon kysymyksistä kysyttiin käänteisesti, asteikosta saatu suuri pistemäärä viittaa Eysenckin (1975) tulkinnan mukaisesti vahvaan valehtelutaipumukseen.

Tulevaisuuden pelot –muuttuja oli keskiarvo seitsemästä 27-vuotiaiden elämäntilannekyselyn kysymyksestä: ”Kuinka paljon pelkää tulevaisuutta ajatellen taloudellisia vaikeuksia / ihmissuhdeongelmia / omaa heikkouttasi ihmisenä / sairauksia / luonnon saastumista / kulttuurin rappeutumista / sotaa?”. Vastausvaihtoehdot olivat 1 = erittäin vähän, 2 = vähän, 3 = paljon, 4 = erittäin paljon. Summamuuttujan Cronbachin alfa oli naisille 0,75 ja miehille 0,78.

2.4 Aineiston analysointi

Aineisto käsiteltiin tilastollisesti SPSS for Windows 10,0 –ohjelmalla (Bryman, 2001). Tutkimuksessa käytettiin sekä henkilö- että muuttujakeskeistä tarkastelunäkökulmaa. Jatkuvien muuttujien jakaumat testattiin yhden otoksen Kolmogorov-Smirnov – testillä. Normaalijakaumaa noudattavien muuttujien osalta sosiaalisen toimintakyvyn ryhmien keskiarvojen eroavuutta testattiin riippumattomien otosten Studentin t-testillä ja varianssien yhtäsuuruutta Levenen testillä. Jakaumia kuvattiin keskiarvoilla ja keskihajonnoilla. Normaalijakaumaa noudattamattomien muuttujien osalta eroavuus testattiin epäparametrisella Mann-Whitneyn U –testillä ja jakaumia kuvattiin keskisijoitusten (mean rank) avulla. Sosiaalisen toimintakyvyn ryhmien riippumattomuutta tutkittavista luokitteluasteikollisista muuttujista testattiin Pearsonin χ^2 -testillä. Testin oletuksena on, ettei yksikään odotettu solufrekvenssi ole pienempi kuin 1, eikä yli 20% odotetuista frekvensseistä ole pienempiä kuin 5. Mikäli oletukset eivät täytyneet, käytettiin Pearsonin tarkkaa χ^2 -testiä.

Suotuisan kehitystaustan ja hyvän sosiaalisen toimintakyvyn ja vastaavasti epäsuotuisan kehitystaustan ja heikon sosiaalisen toimintakyvyn yhteys oli erittäin merkitsevä. Osaksi tästä syystä kiinnostuksen kohteena olevia tutkittavia ei ollut riittävästi, jotta kaikista oletusten testaamiseen vaadittavista muuttujista olisi ollut tilastollisissa testeissä tarvittava määrä havaintoja. Alle kymmenen havainnon tapauksessa muuttujat jätettiin testaamatta, koska niiden osalta tuloksia ei olisi ollut mielekäästä yleistää. Taulukoissa esitetään ne muuttujat, jotka erottelivat heikon ja hyvän sosiaalisen toimintakyvyn ryhmiä toisistaan tilastollisesti merkitsevästi ($p < 0,05$) tai suuntaa-antavasti ($p < 0,10$). Jatkoanalyysiin valittiin ne ryhmiä tilastollisesti ($p < 0,05$) erottelevat muuttujat, jotka eivät merkittävästi pienentäneet otosta.

Analyysimenetelmäksi valittiin logistinen regressioanalyysi, sillä sen avulla on mahdollista tutkia mitkä tekijät lisäävät jonkin tapahtuman, tässä tapauksessa heikon sosiaalisen toimintakyvyn riskiä. Analyysi kestää epänormaalisti jakautuneita

ennustavia muuttujia sekä mahdollistaa jatkuvien ja luokitteluasteikollisten muuttujien samanaikaisen tarkastelun. Aihetta ei ollut aiemmin tutkittu, joten kaikkien vertailumuuttujien oletettiin kasvattavan heikon sosiaalisen toimintakyvyn riskiä yhtä suurella todennäköisyydellä. Tämän vuoksi analyysi toteutettiin taaksepäin askeltavasti eli aloitettiin mallista, joka sisälsi kaikki analyysiin valitut muuttujat. Askel kerrallaan mallista pudotettiin vähiten merkitsevä muuttuja pois. Lopulliseen malliin hyväksyttiin tilastollisesti merkitsevät ($p < 0,05$) ja suuntaa-antavat ($p < 0,10$) muuttujat.

Vakio voidaan tulkita perusriskitasoksi. Lisäämällä siihen tutkittavan saamalla arvoilla kerrotut riskitekijöiden kertoimet, tiedetään kyseisen tutkittavan riski olla aikuisena sosiaaliselta toimintakyvyltään heikko. Analyysin etenemistä arvioitiin tarkkailemalla χ^2 -arvon muutosta kullakin askeleella. Kun muutos oli tilastollisesti merkitsevä, analyysistä kyseisellä askeleella pudotettu muuttuja saattoi olla sosiaalisen toimintakyvyn kannalta tärkeä. Multikollineaarisuuden vuoksi näin täytyi kuitenkin tehdä, jotta viimeiseen askeleeseen seuloutui paras mahdollinen ennustajien yhdistelmä. Analyysin onnistumista tarkasteltiin kahdella tavalla. Ensimmäinen niistä oli arvioida analyysin viimeisellä askeleella saatua Nagelkerken testisuuretta. 100%:lla kerrottuna testisuureen arvo on karkea indikaattori siitä, kuinka suuri osa tarkasteltavasta ilmiöstä selittyy saaduilla ennustajilla. Toinen tapa oli ristiintaulukoida alkuperäiset ja logistisen regressioanalyysin perusteella uudelleenluokitellut sosiaalisen toimintakyvyn ryhmät. Toimintakyvyn ryhmiä oli kaksi, joten todennäköisyys arvata tutkittavien sijoittuminen oikein oli 50%.

3. TULOKSET

3.1 Naiset

3.1.1 Heikko tunteiden säätely

Naiset, joiden kehitystausta oli suotuista, mutta sosiaalinen toimintakyky heikko, olivat olleet 8- ja 14-vuotiaina aggressiivisempia ja itsehallinnaltaan heikompia sekä 14-vuotiaina vähemmän mukautuvia kuin naiset, joiden sosiaalinen toimintakyky oli hyvä (taulukot 3 ja 4). Vertailtavat ryhmät eivät eronneet toisistaan 8-vuotiaana mitatun mukautuvuuden eivätkä 8- ja 14-vuotiaana mitatun konstruktiivisuuden suhteen.

TAULUKKO 3. Lapsuuden heikon tunteiden säätelyn yhteys sosiaaliseen toimintakykyyn naisilla, joiden kehitystausta on suotuisa (t-testi).

Muuttuja	Sosiaalinen toimintakyky				t	df	p
	Heikko		Hyvä				
	M	SD	M	SD			
Aggressiivisuus (8)	0,47	3,06	-0,96	2,66	2,10	69	0,04*

* 0,05 > p > 0,01

TAULUKKO 4. Lapsuuden heikon tunteiden säätelyn yhteys sosiaaliseen toimintakykyyn naisilla, joiden kehitystausta on suotuisa (Mann-Whitney U-testi).

Muuttujat	Sosiaalinen toimintakyky				p
	Heikko	Hyvä	U	Z	
	MR	MR			
Aggressiivisuus (14)	45,07	28,52	295,0	-3,59	0,000***
Heikko itsehallinta (8)	41,73	32,27	441,5	-2,12	0,03*
Heikko itsehallinta (14)	48,04	26,62	215,0	-4,45	0,000***
Mukautuvuus (14)	27,11	40,07	354,0	-2,66	0,008**

* p < 0,05; ** p < 0,01; *** p < 0,001

3.1.2 Kielteiset elämäntapahtumat

Suotuisista lähtökohdista lähteneille naisille, joiden sosiaalinen toimintakyky oli aikuisena heikko, oli tapahtunut elämässään enemmän muutoksia, jotka eivät sisältyneet annettuihin elämänmuutosten sisältöluokkavaihtoehtoihin (koulutus, työ, perhe, ihmissuhteet, terveys, omat sisäiset muutokset, menetykset, elintason muutokset, sosiaaliset siirtymät) (taulukko 5). Vertailtavat ryhmät eivät eronneet toisistaan terveyttä ja menetyksiä koskevien kielteisten elämänmuutosten suhteen, eivätkä myöskään ihmissuhteiden sisältöluokkaan kuuluvien vanhempien avioeron ja oman avo- tai avioliitosta eroamisen tai elintason muutosten sisältöluokkaan kuuluvan konkurssin tai vastaavan taloudellisen romahduksen suhteen. Loppuja elämänmuutoksia ei huomioitu, sillä ne eivät olleet kielteisiä. Lisäksi selvisi, etteivät sosiaaliselta toimintakyvyltään heikot ja hyvät naiset eronneet toisistaan sen suhteen,

kuinka monta kielteistä elämänmuutosta heidän elämäänsä oli kaiken kaikkiaan kasautunut.

TAULUKKO 5. Kielteisten elämänmuutosten yhteys sosiaaliseen toimintakykyyn naisilla, joiden kehitystausta on suotuisa (Pearsonin χ^2 -testi).

Muuttuja	Vastausasteikko	Sosiaalinen toimintakyky	
		Heikko %	Hyvä %
Muut kielteiset elämänmuutokset (36)	tapahtunut	6 (21,4%)	1 (2,3%)
	ei tapahtunut	22 (78,6%)	42 (97,7%)
	yhteensä	28 (100%)	43 (100%)

($\chi^2(1) = 6,96$; $p^1 = 0,01^*$)

¹ Pearsonin tarkka χ^2 -testi; * $0,05 > p > 0,01$

Sosiaaliselta toimintakyvyltään hyvät naiset olivat kokeneet työhön liittyvien käännekohtien seuraukset vertailuryhmäänsä myönteisemmiksi sekä perheeseen ja kotiin liittyvien käännekohtien seuraukset suuntaa-antavasti myönteisemmiksi kuin heikon sosiaalisen toimintakyvyn ryhmä (taulukko 6). Vertailtavat ryhmät eivät eronneet toisistaan sen suhteen kuinka he arvioivat menestymistä, työtä ja sosiaalisia siirtymiä koskevien käännekohtien seurausten kielteisyyttä eivätkä sen suhteen, kuinka paljon käännekohtien kielteisiä seurauksia heidän elämäänsä oli kokonaisuudessaan kertynyt. Käännekohtakokemusten harvinaisuuden vuoksi käännekohtien seurausten kielteisyyttä ei voitu testata seuraavien käännekohtaluokkien osalta: ihmissuhteet, terveys, elintason muutokset, omat sisäiset muutokset, elämäntavan muutokset, maailman tapahtumat sekä käännekohtien sisältöluokkavaihtoehtoihin sisällyttämättömät käännekohtat.

TAULUKKO 6. Käännekohtien seurausten kielteisyyden yhteys sosiaaliseen toimintakykyyn naisilla, joiden kehitystausta on suotuisa (Pearsonin χ^2 -testi).

Muuttujat	Vastausasteikko	Sosiaalinen toimintakyky	
		Heikko %	Hyvä %
Työ, seurausten kielteisyys (36)	erittäin kielteinen	0	1 (6,3%)
	jonkin verran kielteinen	1 (11,1)	0
	molempia	4 (44,4%)	1 (6,3%)
	jonkin verran myönteinen	0	5 (31,3%)
	erittäin myönteinen	4 (44,4%)	9 (56,3%)
	yhteensä	9 (100%)	16 (100%)
$(\chi^2 (4) = 9,51; p^1 = 0,02^*)$			
Perhe / koti, seurausten kielteisyys (36)	molempia	1 (4,2%)	2 (5,3%)
	jonkin verran myönteinen	11 (45,8%)	7 (18,4%)
	erittäin myönteinen	12 (50,0%)	29 (76,3%)
	yhteensä	24 (100%)	38 (100%)
$(\chi^2 (2) = 5,38; p^1 = 0,08)$			

¹ Pearsonin tarkka χ^2 -testi; $*0,05 > p > 0,01$

3.1.3 Kielteinen tapa suhtautua elämään

Muiden syyttämistä kuvaavan muuttujan yhteys sosiaaliseen toimintakykyyn oli suuntaa-antava (taulukko 7).

TAULUKKO 7. Kielteisen elämään suhtautumisen yhteys sosiaaliseen toimintakykyyn naisilla, joiden kehitystausta on suotuisa (Mann-Whitney U –testi).

Muuttuja	Sosiaalinen toimintakyky				
	MR	MR	U	Z	p
Muiden syyttäminen (27)	38,35	30,07	360,00	-1,76	0,08

Kaksikymmentäseitsemänvuotiaina sosiaaliselta toimintakyvyiltään heikot naiset olivat vertailuryhmäänsä neuroottisempia (pienempi neuroottisuus pistemäärä viittaa

vahvempaan neuroottisuuteen) ja saivat korkeammat pistemäärät valheasteikosta. Kolmekymmentäkuusiavuotiaina heidät erotti vertailuryhmästään tyytymättömyys elämään (taulukko 8). Kaksikymmentäseitsemänvuotiaina mitatut epäonnistumisen tunne ja tulevaisuuden pelot sekä 36-vuotiaina mitatut heikko itsetunto ja alhainen psyykinen hyvinvointi eivät erotelleet vertailtavia ryhmiä toisistaan tilastollisesti merkitsevästi.

TAULUKKO 8. Kielteisen elämään suhtautumisen yhteys sosiaaliseen toimintakykyyn naisilla, joiden kehitystausta on suotuisa (t –testi).

Muuttujat	Sosiaalinen toimintakyky				t	df	p
	Heikko		Hyvä				
	M	SD	M	SD			
Neuroottisuus (27)	41,92	4,28	44,29	4,44	2,13	64	0,04*
Valhepistemäärä (27)	42,32	3,17	38,41	3,02	5,00	64	0,000***
Tyytymättömyys elämään (36)	2,32	0,36	2,03	0,34	3,37	69	0,001**

* $p < 0.05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0.001$

Sosiaaliselta toimintakyvyltään heikot naiset olivat kokeneet vertailuryhmäänsä vähemmän valinnaisuutta koulutukseen liittyvissä elämänmuutoksissa ja uskoivat vertailuryhmäänsä vahvemmin tulevaisuuden riippuvan maailmantilanteesta. Tulevaisuuden riippumiseen menneisyydestä he uskoivat vain suuntaa-antavasti vertailuryhmäänsä vahvemmin. Sosiaaliselta toimintakyvyltään heikot naiset olivat myös kokeneet instituutioiden vaikutuksen elämänsä muotoutumisessa vertailuryhmäänsä voimakkaampana (taulukko 9). Heikon ja hyvän sosiaalisen toimintakyvyn ryhmät eivät eronneet toisistaan sen suhteen, kuinka paljon valinnaisuutta he olivat kokeneet menetyksiä, perhettä ja kotia, elintason muutoksia, työtä ja sosiaalisia siirtymiä koskevien käännekohtien suhteen. He eivät eronneet toisistaan myöskään sen suhteen, kuinka vahvasti he uskoivat tulevaisuuden riippuvan muista ihmisistä ja ulkoisista oloista. Elämänmuutosten harvinaisuuden vuoksi ei voitu testata oliko tutkittavilla ollut valinnaisuutta seuraavissa sisältöluokissa: ihmissuhteet, terveys, elämäntavan muutokset sekä käännekohtaluokkien vaihtoehtoihin sisältyvät käännekohdat.

TAULUKKO 9. Kielteisen elämään suhtautumisen yhteys sosiaaliseen toimintakykyyn naisilla, joiden kehitystausta on suotuisa (Pearsonin χ^2 -testi).

Muuttujat	Vastausasteikko	Sosiaalinen toimintakyky	
		Heikko %	Hyvä %
Koulutus, valinnaisuus (36)	ei valintaa	3 (21,4%)	1 (6,7%)
	hiukan valintaa	5 (35,7%)	0
	oma valinta	6 (42,9%)	14 (93,3%)
	yhteensä	14 (100%)	15 (100%)
$(\chi^2 (2) = 9,18; p^1 = 0,005^{**})$			
Tulevaisuus riippuu menneisyydestä (27)	erittäin vähän	12 (46,2%)	11 (25,6%)
	vähän	12 (46,2%)	26 (60,5%)
	paljon	1 (3,8%)	6 (14,0%)
	erittäin paljon	1 (3,8%)	0
	yhteensä	26 (100%)	43 (100%)
$(\chi^2 (3) = 5,95; p^1 = 0,09)$			
Tulevaisuus riippuu maailman tilanteesta (27)	erittäin vähän	7 (25,9%)	8 (19,0%)
	vähän	12 (44,4%)	21 (50,0%)
	paljon	4 (14,8%)	13 (31,0%)
	erittäin paljon	4 (14,8%)	0
	yhteensä	27 (100%)	42 (100%)
$(\chi^2 (3) = 8,42; p^1 = 0,03^*)$			
Instituutioiden vaikutus elämän muotoutumisessa (36)	ei mainitse	17 (73,9%)	39 (95,1%)
	mainitsee	6 (26,1%)	2 (4,9%)
	yhteensä	23 (100%)	41 (100%)
$(\chi^2 (1) = 6,06; p^1 = 0,02^*)$			

¹ Pearsonin tarkka χ^2 -testi; * $p < 0,05$; ** $0,001 < p < 0,01$

3.1.4 Heikon sosiaalisen toimintakyvyn riskitekijät naisilla

Naisille tehtiin taaksepäin askeltava logistinen regressioanalyysi niiden muuttujien osalta, joiden suhteen heikon sosiaalisen toimintakyvyn ryhmä oli eronnut vertailuryhmästään t-testissä, Mann-Whitney U –testissä tai χ^2 -testissä. Muuttujista, jotka koskivat valinnaisuutta koulutusasioissa sekä seurausten kielteisyyttä työtä koskevissa elämänmuutoksissa puuttui tieto suurimmalta osalta tutkittavia. Kyseiset muuttujat oli täten jätettävä analyysin ulkopuolelle, vaikka ne erottelivat vertailtavia ryhmiä tilastollisesti. 12 naiselta (16,9%) 71:stä puuttui tieto jostain muusta muuttujasta. Analyysi tehtiin siten 59 naiselle (83,1%).

Naisten taaksepäin poistavassa logistisessa regressioanalyysissä oli 7 askelta ja se tehtiin 11 muuttujalle. Toisella askeleella analyysistä putosi vähiten merkitsevä muuttuja, 'muut elämänmuutokset'. Seuraavilla viidellä askeleella putosivat heikoin ennustaja kerrallaan muuttujat, jotka kuvasivat heikkoa itsehallintaa 8-vuotiaana, 27-vuotiaan näkemystä tulevaisuuden riippumisesta maailmantilanteesta, mukautuvuutta 14-vuotiaana, aggressiivisuutta 14-vuotiaana sekä neuroottisuutta 27-vuotiaana. Kaksikymmentäseitsemänvuotiaan korkea valheasteikkopistemäärä ja 14-vuotiaan heikko itsehallinta lisäsivät tämän tutkimuksen perusteella heikon sosiaalisen toimintakyvyn riskiä 36-vuotiaana. Kahdeksanvuotiaana mitattu aggressiivisuus, 36-vuotiaana mitattu tyytymättömyys elämään sekä 27-vuotiaana mitattu instituutioiden vahva vaikutus elämän muotoutumisessa lisäsivät heikon sosiaaliseen toimintakyvyn riskiä suuntaa-antavasti (taulukko 10).

Perusriskitasoa kuvaavan vakion logistinen kerroin oli viimeisellä askeleella $-19,72$. On siis hyvin epätodennäköistä, että hyvistä lähtökohdista lähteneen naisen sosiaalinen toimintakyky olisi 36-vuotiaana heikko. Kun eksponentti B:n arvot kerrotaan kunkin tutkittavan kyseisistä riskitekijöistä saamalla arvoilla, tiedetään, kuinka paljon kukin riskitekijä kasvattaa heikon sosiaalisen toimintakyvyn riskiä kyseisen henkilön kohdalla. Analyysin mukaan valheasteikolla, heikolla itsehallinnalla ja aggressiivisuudella on alle kahden kertoimet. Elämään tyytymättömyyden ja instituutioiden vaikutuksen osalta kertoimet ovat kuitenkin varsin suuria. Syy lienee pienessä tutkimusotoksessa, joka aiheuttaa sen, että jo muutamankin henkilön saamat äärimmäiset arvot suurentavat kertoimia harhaanjohtavan paljon. Tästä syystä elämään tyytymättömyyttä ja instituutioiden vaikutusta koskevista kertoimista ei ole mielekästä johtaa yleistyksiä suurempaan joukkoon.

χ^2 -arvo muuttui merkitsevästi ($p < 0,001$) analyysin kolmannella askeleella, kun mallista putosi 'muut elämäntapahtumat'. 'Muut elämäntapahtumat' ei ollut merkitsevä ollessaan mukana logistisessa regressiomallissa ($p = 0,75$), mutta muuttui merkitseväksi pudottuaan mallista ($p = 0,008$). Tästä voidaan päätellä, että tutkittaville tapahtuneilla, elämäntapahtumaluokkien vaihtoehtoihin sisällyttämällä elämäntapahtumilla on yhteyttä sosiaaliseen toimintakykyyn, mutta niiden vaikutus on päällekkäinen analyysiin jääneiden muuttujien kanssa. Nagelkerken testisuure, jota voidaan pitää selityksasteen karkeana indikaattorina, oli analyysin viimeisellä askeleella prosenteiksi muutettuna 67,1%.

TAULUKKO 10. Naisten logistisesta regressioanalyysistä saadut heikon sosiaalisen toimintakyvyn riskitekijät.

Muuttujat	B	s.e.	Wald	df	p	Exp(B)
Valhepistemäärä (27)	0,52	0,18	8,75	1	0,003**	1,68
Heikko itsehallinta (14)	0,07	0,03	6,34	1	0,01*	1,08
Aggressiivisuus (8)	0,27	0,14	3,51	1	0,06	1,31
Tyytymättömyys elämään (36)	2,19	1,18	3,46	1	0,06	8,96
Instituutioiden vaikutus elämän muotoutumisessa (27)	3,03	1,68	3,25	1	0,07	20,68
Vakio	-19,72	8,83	5,00	1	0,03	0,00

* $0,05 > p > 0,01$; ** $0,01 > p > 0,001$

Taulukossa 11 on ristiintaulukoitu hyvistä lähtökohdista lähteneet naiset sen mukaan kumpaan sosiaalisen toimintakyvyn ryhmään he kuuluivat ja sen mukaan millaista sosiaalista toimintakykyä heiltä saattoi logistisen regressioanalyysin perusteella olettaa. Kahdestakymmenestäyhdestä naisesta, joiden sosiaalisen toimintakyvyn oli ennustettu olevan heikko, 17:lla se myös oli heikko. Neljällä naisella se oli ennusteesta poiketen hyvä. Kolmestakymmenestäkahdeksasta naisesta, joille ennustettiin hyvää toimintakykyä, 34 naisen kohdalla ennuste piti paikkansa, 4 naisen kohdalla ei. Ristiintaulukosta nähdään, että naisista, joiden sosiaalinen toimintakyky oli heikko, 81,0% luokiteltiin oikein. Hyvän toimintakyvyn ryhmälle

ennuste piti vieläkin paremmin paikkansa. Heistä 89,5% luokiteltiin oikein. Tässä tutkimuksessa voitiin 27-vuotiaan saaman korkean valheasteikkopistemäärän, 14-vuotiaan itsehallinnan, 8-vuotiaan aggressiivisuuden, 36-vuotiaan elämään tyytymättömyyden sekä 27-vuotiaana mitatun, instituutioiden vaikutusta elämän muotoutumisessa koskevan tiedon perusteella ennustaa 86,4 prosentin varmuudella oliko tutkittavan sosiaalinen toimintakyky aikuisuudessa heikko vai hyvä. Tutkimus tavoitti siten varsin hyvin heikon sosiaalisen toimintakyvyn riskitekijöitä.

TAULUKKO 11. Naisten logistisen regressioanalyysin perusteella tehty uudelleenluokittelu sosiaalisen toimintakyvyn ryhmiin.

		Ennustettu sosiaalinen toimintakyky		Oikein
		hyvä	heikko	luokitellut %
Sosiaalinen	hyvä	34	4	89,5%
toimintakyky	heikko	4	17	81,0%
Oikeinluokiteltuja yhteensä 86,4%				

3.2 Miehet

3.2.1 Heikko tunteiden säätely

Hyvistä lähtökohdista lähteneet, heikon ja hyvän sosiaalisen toimintakyvyn ryhmiin kuuluvat miehet eivät eronneet toisistaan minkään heikkoa tunteiden säätelyä kuvaavan muuttujan suhteen (8- ja 14-vuotiaan aggressiivisuus, heikko itsehallinta, vähäinen mukautuvuus sekä vähäinen konstruktivisuus).

3.2.2 Kielteiset elämäntapahtumat

Kehitystaustaltaan suotuisista, mutta sosiaaliselta toimintakyvyltään heikoista miehistä vertailuryhmäänsä suurempi osa oli kokenut vanhempiensa avioeron ja suuntaantavasti vertailuryhmää suurempaa osaa heistä oli kohdannut konkurssi tai muu taloudellinen menetys (taulukko 12). Tutkittavat ryhmät eivät sen sijaan eronneet toisistaan terveyteen ja menetyksiin sekä elämänmuutosluokkien vaihtoehtoihin kuulumattomien kielteisten elämänmuutosten suhteen eivätkä avo- tai avioerojensa

suhteen. Vertailtavien ryhmien välillä ei myöskään ollut eroa siinä, kuinka monta kielteistä elämänmuutosta heidän elämäänsä oli kaiken kaikkiaan kertynyt.

TAULUKKO 12. Kielteisten elämänmuutosten yhteys sosiaaliseen toimintakykyyn miehillä, joiden kehitystausta on suotuisa (Pearsonin χ^2 -testi).

Muuttujat	Vastausasteikko	Sosiaalinen toimintakyky	
		Heikko %	Hyvä %
Vanhempien avioero (36)	tapahtunut	6 (26,1%)	1 (2,6%)
	ei tapahtunut	17 (73,9%)	37 (97,4%)
	yhteensä	23 (100%)	38 (100%)
$(\chi^2 (1) = 7,76; p^1 = 0,009^{**})$			
Konkurssi tai vastaava taloudellinen romahdus (36)	tapahtunut	4 (17,4%)	1 (2,6%)
	ei tapahtunut	19 (82,6%)	37 (97,4%)
	yhteensä	23 (100%)	38 (100%)
$(\chi^2 (1) = 4,15; p^1 = 0,06)$			

¹ Pearsonin tarkka χ^2 -testi; ** 0,01 > p > 0,001

Kenestäkään tutkittavasta ei ollut tietoa maailman tapahtumiin liittyvien käännekohtien seurausten kielteisyyden osalta. Käännekohtakokemusten harvinaisuudesta johtuen käännekohtien seurausten kielteisyyttä ei voitu testata myöskään seuraavien käännekohtaluokkien osalta: ihmissuhteet, terveys, menetykset, elintaso, elämäntavan muutokset ja sisältöluokkien vaihtoehtoihin sisällyttämättömät käännekohdat. Sosiaalisen toimintakyvyn ryhmät eivät eronneet toisistaan minkään testatun, käännekohtien seurausten kielteisyyttä kuvaavan muuttujan suhteen (perhettä ja kotia, koulutusta, työtä, sosiaalisia siirtymiä ja omia sisäisiä muutoksia koskevien käännekohtien seurausten kielteisyys sekä käännekohtien kielteisinä koettujen seurausten kokonaisuus).

3.2.3 Kielteinen tapa suhtautua elämään

Miehet, joiden kehitystausta oli suotuisa, mutta sosiaalinen toimintakyky heikko, syyttivät muita ihmisiä vastoinkäymisistään enemmän kuin vertailuryhmänsä (taulukko 13).

TAULUKKO 13. Kielteisen elämään suhtautumisen yhteys sosiaaliseen toimintakykyyn miehillä, joiden kehitystausta on suotuisa (Mann-Whitney U –testi).

Muuttuja	Sosiaalinen toimintakyky		U	Z	p
	Heikko	Hyvä			
Muiden syyttäminen (27)	MR 37,21	MR 25,12	226,50	-2,77	0,006**

** 0,01 > p > 0,001

Kaksikymmentäseitsemänvuotiaina sosiaaliselta toimintakyvyltään heikot miehet tunsivat vertailuryhmäänsä voimakkaammin epäonnistuneensa elämässä. He pelkäsivät tulevaisuutta enemmän kuin vertailuryhmänsä ja olivat hyvän sosiaalisen toimintakyvyn ryhmää neuroottisempia (pienempi neuroottisuuspistemäärä viittaa vahvempaan neuroottisuuteen). Kolmekymmentäkuusivuotiaina he olivat vertailuryhmäänsä tyytymättömiä elämäänsä, ja heillä oli vertailuryhmäänsä heikompi itsetunto. Lisäksi heidän psyykinen hyvinvointinsa oli alhaisempi kuin hyvän sosiaalisen toimintakyvyn miehillä (taulukko 14). Vertailtavat ryhmät eivät eronneet toisistaan valheasteikosta saamiensa pistemäärien suhteen.

TAULUKKO 14. Kielteisen elämään suhtautumisen yhteys sosiaaliseen toimintakykyyn miehillä, joiden kehitystausta on suotuisa (t –testi).

Muuttujat	Sosiaalinen toimintakyky				t	df	p
	Heikko		Hyvä				
Epäonnistumisen tunne (27)	M 2,14	SD 0,57	M 1,77	SD 0,43	2,87	56	0,006**
Tulevaisuuden pelot (27)	2,29	0,53	1,75	0,38	4,68	59	0,000***
Neuroottisuus (27)	41,80	6,37	47,23	2,78	3,62	23,20	0,001**
Tyytymättömyys elämään (36)	2,27	0,43	2,00	0,35	2,64	59	0,01*
Heikko itsetunto (36)	1,94	0,44	1,59	0,34	3,45	59	0,001**
Alhainen psyykinen hyvinvointi (36)	1,97	0,26	1,69	0,33	3,46	59	0,001**

* p < 0,05; ** p < 0,01; *** p < 0,001

Sosiaaliselta toimintakyvyltään heikot miehet olivat kokeneet vertailuryhmäänsä vähemmän valinnaisuutta työtä koskevissa käännekohtissa ja uskoivat vertailuryhmää vahvemmin tulevaisuuden riippuvan menneisyydestä. Lisäksi he kokivat suuntaantavasti vahvemmin, että tulevaisuus riippuu maailmantilanteesta. Vertailtavat ryhmät eivät eronneet sen suhteen, kuinka paljon he olivat kokeneet valinnaisuutta perhettä ja kotia sekä koulutusta ja sosiaalisia siirtymiä koskevissa käännekohtissa eivätkä sen suhteen, kuinka vahvasti he uskoivat tulevaisuuden riippuvan muista ihmisistä tai ulkoisista oloista. He eivät myöskään eronneet sen osalta, kuinka vahvasti he kokivat instituutioiden vaikuttaneen elämänsä muotoutumiseen.

Käännekohtakokemusten harvinaisuuden vuoksi valinnaisuutta ei voitu testata ihmissuhteisiin, terveyteen, menetyksiin, elintasoon ja elämäntapaan liittyvien käännekohtien eikä käännekohtaluokkien vaihtoehtoihin sisältymättömien käännekohtien osalta (taulukko 15).

TAULUKKO 15. Kielteisen elämään suhtautumisen yhteys sosiaaliseen toimintakykyyn miehillä, joiden kehitystausta on suotuisa (Pearsonin χ^2 -testi).

Muuttujat	Vastausasteikko	Sosiaalinen toimintakyky	
		Heikko %	Hyvä %
Työ, valinnaisuus (36)	ei valintaa	1 (8,3%)	4 (28,6%)
	hiukan valintaa	5 (41,7%)	0
	oma valinta	6 (50,0%)	10 (71,4%)
	yhteensä	12 (100%)	14 (100%)
$(\chi^2 (2) = 7,69; p^1 = 0,02^*)$			
Tulevaisuus riippuu menneisyydestä (27)	erittäin vähän	4 (18,2%)	13 (34,2%)
	vähän	10 (45,5%)	21 (55,3%)
	paljon	8 (36,4%)	4 (10,5%)
	yhteensä	22 (100%)	38 (100%)
$(\chi^2 (2) = 6,17; p^1 = 0,046^*)$			
Tulevaisuus riippuu maailman tilanteesta (27)	erittäin vähän	4 (17,4%)	14 (36,8%)
	vähän	11 (47,8%)	20 (52,6%)
	paljon	7 (30,4%)	4 (10,5%)
	erittäin paljon	1 (4,3%)	0
	yhteensä	23 (100%)	38 (100%)
$(\chi^2 (3) = 6,70; p^1 = 0,06)$			

¹ Pearsonin tarkka χ^2 -testi; * $0,05 > p > 0,01$

3.2.4 Heikon sosiaalisen toimintakyvyn riskitekijät miehillä

Vertailtavia ryhmiä merkitsevästi toisistaan erotellut muuttuja, joka kuvasi valinnaisuutta työtä koskevissa käännekohtissa, jouduttiin jättämään miesten logistisen regressioanalyysin ulkopuolelle. Sen mukaan ottaminen olisi pienentänyt otoskokoa liikaa. Seitsemältä mieheltä (11,5%) 61:stä puuttui tieto jostain muusta muuttujasta. Logistinen regressioanalyysi tehtiin siten 54 miehelle (88,5%). Miesten taaksepäin askeltavassa analyysissä oli 6 askelta ja mukana 9 muuttujaa. Toisella askeleella analyysistä putosi 'tulevaisuus riippuu menneisyydestä', kolmannella 'alhainen psyykinen hyvinvointi', neljännellä 'muiden syyttäminen', viidennellä

'tyytymättömyys elämään' ja kuudennella 'heikko itsetunto'. Riskitekijöiksi jäivät merkitsevyysjärjestyksessä seuraavat muuttujat: vanhempien avioero, neuroottisuus, tulevaisuuden pelot ja epäonnistumisen tunne. Neuroottisuuden etumerkki on negatiivinen, koska muuttuja on koodattu mittaamaan vähäistä neuroottisuutta. Perusriskitasoa ilmaisevan vakion logistinen kerroin analyysin 6. askeleella oli -4.71. Hyvistä lähtökohdista lähteneiden miesten sosiaalinen toimintakyky muodostuu siis jokseenkin harvoin heikoksi. Eksponentti B:tä on syytä tulkita vain neuroottisuuden osalta. Muiden riskitekijöiden kohdalla pieni tutkimusotos on aiheuttanut sen, että riskisuhteet ovat kasvaneet harhaanjohtavan suuriksi (taulukko 16). Analyysin selityksasteen karkea indikaattori, Nagelkerken testisuure, oli analyysin viimeisellä askeleella prosenteiksi muutettuna 82,8%.

TAULUKKO 16. Miesten logistisesta regressioanalyysistä saadut heikon sosiaalisen toimintakyvyn riskitekijät.

Muuttujat	B	s.e.	Wald	df	p	Exp(B)
Vanhempien avioero (36)	7,03	2,41	8,52	1	0,004**	1129,28
Neuroottisuus (27)	-0,31	0,14	4,89	1	0,03*	0,73
Tulevaisuuden pelot (27)	4,56	2,12	4,64	1	0,03*	95,26
Epäonnistumisen tunne (27)	3,68	1,79	4,23	1	0,04*	39,65
Vakio	-4,71	7,96	0,35	1	0,55	0,01

* $0,05 > p > 0,01$; ** $0,01 > p > 0,001$

Taulukossa 17 on ristiintaulukoitu vertailtavat ryhmät sen mukaan kumpaan sosiaalisen toimintakyvyn ryhmään he kuuluivat ja sen mukaan millaista toimintakykyä heiltä saattoi logistisen regressioanalyysin perusteella odottaa. Yhdeksästätoista sosiaaliselta toimintakyvyltään heikosta miehestä 17 sijoittuminen ennustettiin analyysin perusteella oikein ja kahden väärin. Hyvän sosiaalisen toimintakyvyn ryhmän 35 miehestä taas 33:n sijoittuminen ennustettiin oikein ja vain kahdella oli sosiaalisen toimintakyvyn ongelmia ennusteesta poiketen. Heikon toimintakyvyn ryhmän osalta ennusteet pitivät paikkansa 89,5 prosenttisesti ja hyvän toimintakyvyn ryhmän osalta 94,3%:n tarkkuudella. Oikeinluokittelujen onnistumisprosentti molemmille ryhmille yhdessä oli 92,6%. Tutkimuksessa onnistuttiin siis löytämään heikon sosiaalisen toimintakyvyn kannalta erityisen keskeisiä riskitekijöitä.

TAULUKKO 17. Miesten logistisen regressioanalyysin perusteella tehty uudelleenluokittelu sosiaalisen toimintakyvyn ryhmiin.

		Ennustettu sosiaalinen toimintakyky		Oikein-
		hyvä	heikko	luokitellut %
Sosiaalinen	hyvä	33	2	94,3%
toimintakyky	heikko	2	17	89,5%
Oikeinluokiteltuja yhteensä 92,6%				

4. POHDINTA

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, mitkä tekijät ovat heikon sosiaalisen toimintakyvyn riskitekijöitä ihmisillä, joiden kehitystausta on suotuisa. Ensimmäinen hypoteesi liittyi suotuisan kehitystaustan kriteereihin, jotka naisilla, toisin kuin miehillä, eivät kattaneet tunteiden säätelyä lapsuudessa. Hypoteesin mukaisesti sosiaaliselta toimintakyvyltään heikot ja hyvät miehet eivät eronneet sen suhteen, kuinka he olivat säädelleet tunteitaan lapsuudessa. Kuten oletettiin, naiset, joiden kehitystausta oli suotuisa, mutta sosiaalinen toimintakyky heikko, olivat säädelleet tunteitaan erilailla kuin vertailuryhmänsä naiset. He olivat olleet 8- ja 14-vuotiaana vertailuryhmän naisia aggressiivisempia ja itsehallinnaltaan heikompia.

Neljätöistavuotiaana heikon itsehallinnan todettiin lisäävän heikon sosiaalisen toimintakyvyn riskiä. Kahdeksanvuotiaana mitatun aggressiivisuuden yhteys heikon sosiaalisen toimintakyvyn riskin kasvuun osoittautui suuntaa antavaksi.

Mukautuvuuden osalta heikon sosiaalisen toimintakyvyn naiset olivat vertailuryhmäänsä heikompia vasta 14-vuotiaana ja konstruktiivisuuden suhteen he eivät eronneet vertailuryhmästään kumpanakaan mittausajankohtana.

Toinen hypoteesi oli, että ihmiset, joiden sosiaalinen toimintakyky oli aikuisena heikko, olivat kohdanneet elämässään vertailuryhmäänsä enemmän kielteisiä elämänmuutoksia ja seurauksiltaan kielteisiä käännekohtia. Hypoteesi sai osittaista tukea. Sosiaaliselta toimintakyvyltään heikkojen naisten elämässä korostuivat kielteiset elämänmuutokset, jotka eivät sisällyneet elämäntilannekyselyssä valmiiksi annettujen elämänmuutosluokkien vaihtoehtoihin (koulutus, työ, perhe, ihmissuhteet, terveys, omat sisäiset muutokset, menetykset, elintason muutokset, sosiaaliset siirtymät). Sosiaaliselta toimintakyvyltään heikot naiset olivat myös kokeneet työhön

liittyvien käännekohtien seuraukset kielteisemmiksi ja perheeseen ja kotiin liittyvien käännekohtien seuraukset suuntaa-antavasti kielteisemmiksi kuin vertailuryhmänsä. Miehistä, joiden kehitystausta oli suotuisa, mutta sosiaalinen toimintakyky heikko, vertailuryhmäänsä suurempi osa oli kokenut vanhempiensa avioeron. Vanhempien avioero osoittautuikin miehillä heikon sosiaalisen toimintakyvyn suurimmaksi riskitekijäksi. Sosiaaliselta toimintakyvyltään heikoista miehistä vertailuryhmää suuntaa-antavasti useammat olivat myös ajautuneet konkurssiin tai kokeneet vastaavan taloudellisen romahduksen. Miehillä heikon ja hyvän sosiaalisen toimintakyvyn ryhmät eivät eronneet toisistaan minkään käännekohtien seurausten kielteisyyttä kuvaavan muuttujan suhteen. Tosin käännekohtakokemusten harvinaisuuden vuoksi suurimmassa osassa käännekohtaluokkia seurausten kielteisyyttä ei voitu testata.

Kolmas hypoteesi oli, että sosiaaliselta toimintakyvyltään heikot ihmiset suhtautuvat elämään kielteisemmin kuin vertailuryhmänsä. Tämä hypoteesi sai laajalti tukea. Kaksikymmentäseitsemänvuotiaina sosiaaliselta toimintakyvyltään heikot naiset syyttivät vertailuryhmään verrattuna suuntaa-antavasti enemmän muita ihmisiä vastoinkäymisistään ja olivat vertailuryhmäänsä neuroottisempia. He myös saivat vertailuryhmäänsä korkeammat pisteet valheasteikosta. Korkea valheasteikkopistemäärä osoittautuikin naisilla heikon sosiaalisen toimintakyvyn suurimmaksi riskitekijäksi. Kolmekymmentäkuusivuotiaina kehitystaustaltaan suotuisat, mutta sosiaaliselta toimintakyvyltään heikot naiset olivat vertailuryhmäänsä tyytymättömämpiä elämään ja olivat kokeneet instituutioiden vaikutuksen elämänsä muotoutumisessa vertailuryhmäänsä voimakkaampana. Molemmat seikat olivat suuntaa-antavasti yhteydessä heikon sosiaalisen toimintakyvyn riskin kasvuun. Lisäksi sosiaaliselta toimintakyvyltään heikot naiset olivat kokeneet vähemmän valinnaisuutta koulutukseen liittyvissä elämänmuutoksissaan ja uskoivat vertailuryhmäänsä vahvemmin tulevaisuuden riippuvan maailmantilanteesta. Tulevaisuuden riippumiseen menneisyydestä he uskoivat vain suuntaa-antavasti vertailuryhmäänsä vahvemmin.

Sosiaaliselta toimintakyvyltään heikot miehet puolestaan syyttivät 27-vuotiaina muita ihmisiä vastoinkäymisistään enemmän kuin vertailuryhmänsä. He myös tunsivat vertailuryhmäänsä voimakkaammin epäonnistuneensa elämässä, pelkäsivät tulevaisuutta enemmän kuin vertailuryhmänsä ja olivat hyvän sosiaalisen toimintakyvyn ryhmää neuroottisempia. Epäonnistumisen tunteen, tulevaisuuden pelkojen ja neuroottisuuden havaittiin lisäävän sosiaalisen toimintakyvyn ongelmien riskiä. Kolmekymmentäkuusivuotiaina sosiaaliselta toimintakyvyltään heikot miehet olivat vertailuryhmäänsä tyytymättömämpiä elämäänsä ja heillä oli vertailuryhmäänsä

heikompi itsetunto. Lisäksi heidän psyykinen hyvinvointinsa oli alhaisempi kuin hyvän sosiaalisen toimintakyvyn miehillä. Sosiaaliselta toimintakyvyltään heikot miehet olivat myös kokeneet vertailuryhmäänsä vähemmän valinnaisuutta työtä koskevissa käännekohdissa ja uskoivat vertailuryhmää vahvemmin tulevaisuuden riippuvan menneisyydestä. Tulevaisuuden riippumiseen maailman tilanteesta sosiaaliselta toimintakyvyltään heikot miehet uskoivat vain suuntaa-antavasti vertailuryhmäänsä voimakkaammin.

Ensimmäinen, heikkoa tunteiden säätelyä lapsuudessa koskenut hypoteesi sai vahvaa tukea. Miehillä suotuisan kehitystaustan kriteerit edellyttivät vahvaa tunteiden säätelyä lapsuudessa, joten niillä miehillä, joiden sosiaalinen toimintakyky oli suotuisasta kehitystaustasta huolimatta heikko, syitä ongelmiin ei odotetusti löytynyt heikosta tunteiden säätelystä. Sitä vastoin naiset, jotka olivat aikuisuudessa kohdanneet sosiaalisen toimintakyvyn ongelmia, olivat säädelleet tunteitaan lapsuudessa selvästi vertailuryhmäänsä heikommin. Oletus siitä, että naisten osalta suotuisan kehitystaustan kriteerit eivät kattaneet elämänalueita riittävän laajasti, sai tukea. Kaikilla tutkituilla naisilla oli lapsuudenperheen ja kouluasuoriutumisen perusteella suotuisa kehitystausta. Heikon sosiaalisen toimintakyvyn naisilla oli kuitenkin lapsuudessa ja nuoruudessa vertailuryhmää enemmän heikkoa sosiaalista toimintakykyä ennakoivia heikon tunteiden säätelyn piirteitä. Viitteet 8-vuotiaana mitatun aggressiivisuuden riskivaikutuksesta naisten kehitykseen olivat suuntaa-antavia. Tulos oli johdonmukainen aiempien tutkimusten kanssa. Aggressiivisuuden on todettu olevan sopeutumisongelmien riskitekijä (Pulkkinen, 1992, 2000). Sen on raportoitu olevan yhteydessä heikon sosiaalisen toimintakyvyn piirteisiin; alkoholin ongelmakäyttöön, epäsosiaalisuutta heijastavaan rikollisuuteen (Pulkkinen, 1992) sekä pitkäaikaistyöttömyyteen (Kokko & Pulkkinen, 2000; Pulkkinen, 2000). Myös neljätoistavuotiaan heikko itsehallinta osoittautui heikon sosiaalisen toimintakyvyn riskitekijäksi. Olikin oletettavaa, että heikko tunteiden säätely korostui sosiaaliselta toimintakyvyltään heikkojen ihmisten lapsuudenpiirteissä, sillä Pulkkinen ym. (2000) tutkimuksen perusteella tiedettiin vahvan tunteiden säätelyn yhteydestä hyvään sosiaaliseen toimintakykyyn.

Toinen, kielteisiä elämäntapahtumia koskeva hypoteesi sai osittaista tukea. Niiden naisten elämää, joiden kehitystausta sisälsi useita suotuisaa kehitystä ennakoivia ja sopeutumista tukevia tekijöitä, mutta joille oli aikuisikään mennessä kasautunut sosiaalisen toimintakyvyn ongelmia, varjostivat hypoteesien mukaisesti kielteiset elämäntapahtumat. Sosiaaliselta toimintakyvyltään heikkojen naisten

elämässä korostuivat yksilölliset kielteiset elämänmuutokset. Yhtenä selityksenä sille, miksi naisilla juuri yksilölliset elämänmuutokset erottelivat sosiaalisen toimintakyvyn ryhmiä toisistaan, voi olla aiemmissa tutkimuksissa (Caffarella & Olson, 1993; Niemelä, 1988; Oravalan, 1998 mukaan) ilmennyt naisten elämäntapojen moninaisuus. Naisilla perheen ja työn vaatimien roolien yhdistäminen muokkaa elämäntapoa yksilöllisemmin kuin miehillä, joiden on perinteisesti sallittu keskittyä työuraansa perheestä huolimatta. Oletusta työ- ja perhe-elämän yhteensovittamisen vaikeudesta tukee myös se, että sosiaaliselta toimintakyvyltään heikot naiset olivat kokeneet perheeseen ja kotiin liittyvien käännekohtien seuraukset suuntaa-antavasti kielteisemmiksi kuin vertailuryhmänsä. Myös työtä koskevat, seurauksiltaan kielteiset käännekohdat olivat naisilla yhteydessä heikkoon sosiaaliseen toimintakykyyn. Lamavuosien työttömyys on saattanut vaikeuttaa työn saantia korostetusti juuri naisilla, jotka muutenkin ovat miehiä heikommassa asemassa työmarkkinoilla. Myös äitiyskaudet ovat voineet vaikeuttaa vakaan työuran luomista naisilla.

Sosiaaliselta toimintakyvyltään heikoista miehistä vertailuryhmän miehiä suuntaa-antavasti useammat olivat ajautuneet konkurssiin tai kokeneet vastaavan taloudellisen romahduksen. Monille miehille työssä menestyminen on itsearvostuksen perusta ja miesten odotetaan yhä kantavan päävastuun perheen elättämisestä. On siis ymmärrettävää, että konkurssi tai vastaava taloudellinen romahdus horjuttaa nimenomaan miesten sosiaalista toimintakykyä. Miehillä sosiaalisen toimintakyvyn ryhmät erosivat toisistaan elämäntapahtumien suhteen tilastollisesti kuitenkin vain siten, että toimintakyvyltään heikkojen miesten vanhemmista vertailuryhmän vanhempia suurempi osa oli päätenyt avioeroon. Erojen voi pääosin olettaa tapahtuneen vasta tutkittavien täytettyä 14 vuotta, sillä suotuisan kehitystaustan kriteereissä huomioitu vanhempien välirikko olisi pienentänyt mahdollisuutta määritellä tutkittavan kehitystausta suotuisaksi. Tämän tutkimuksen perusteella voidaan olettaa ehjän lapsuudenkodin turvaavan miesten elämäntapoa. Yhtenä selityksenä sille, miksi vanhempien ehjä avioliitto on tärkeä juuri poikien kehityksen kannalta, voi olla se, että murrosikässä pojat kokeilevat rajojaan yleensä rankemmin kuin tytöt. Kahden vanhemman perheessä vanhemmilla voisi olettaa olevan enemmän mahdollisuuksia ja voimavaroja viettää aikaa lastensa kanssa ja valvoa näiden tekemisiä.

Kolmas hypoteesi, jonka mukaan sosiaaliselta toimintakyvyltään heikot ihmiset suhtautuivat vertailuryhmäänsä kielteisemmin elämään, sai vahvaa tukea. Tapaan suhtautua elämään vaikuttaa keskeisesti yksilön psyykinen toimintakyky. Heikkoa

psykkistä toimintakykyä arvioitiin elämään tyytymättömyyden, heikon itsetunnon sekä alhaisen psyykkisen hyvinvoinnin perusteella. Sosiaaliselta toimintakyvyltään heikot miehet ja naiset osoittautuivatkin vertailuryhmiään tyytymättömämmiksi elämäänsä. Naisilla elämään tyytymättömyys osoittautui myös heikon sosiaalisen toimintakyvyn riskitekijäksi. Tulos oli hieman yllättävä, sillä Pulkkisen ym. (2000) tutkimuksessa sosiaalisen toimintakyvyn havaittiin selittävän elämään tyytyväisyyttä vain miehillä. Tässä tutkimuksessa sosiaaliselta toimintakyvyltään heikot miehet erosivat vertailuryhmästään myös heikon itsetunnon ja alhaisen psyykkisen hyvinvoinnin suhteen. Tulos tuki Pulkkisen ym. (2000) tutkimuksessa havaittua sosiaalisen ja psyykkisen toimintakyvyn tiiviistä yhteyttä. Logistinen regressioanalyysi ei kuitenkaan vastaa kysymykseen, altistaako heikko sosiaalinen toimintakyky psyykkisille ongelmille vai päinvastoin. Luultavasti kyse on molemminpuolisesta vaikutusten ketjusta.

Kielteinen tapa suhtautua elämään heijastui oletusten mukaisesti myös elämänhallintaan. Heikon sosiaalisen toimintakyvyn miehet ilmensivät kielteistä tapaa suhtautua elämään sekä sisäisen että ulkoisen kontrollikäsitteen kautta. He siis sekä kokivat itse epäonnistuneensa elämässään että syyttivät muita vastoinkäymisistään. Epäonnistumisen tunteen havaittiin miehillä lisäävän heikon sosiaalisen toimintakyvyn riskiä. Naisilla kielteinen kontrollikäsite oli yhteydessä sosiaaliseen toimintakykyyn vain suuntaa-antavasti: heikon sosiaalisen toimintakyvyn naiset syyttivät muita ihmisiä vastoinkäymisistään suuntaa-antavasti enemmän kuin vertailuryhmänsä. Tulos oli yllättävä, sillä aiemmista vaikeuksista johtuvan epäonnistumisen tunteen on havaittu altistavan vaikeuksille nimenomaan naisia, ei miehiä (Rönkä, Kinnunen & Pulkkinen, 2001).

Tulokset tukivat myös oletusta siitä, että sosiaaliselta toimintakyvyltään heikoilla yksilöillä oli sivustakatsojan rooli elämässään. Sosiaaliselta toimintakyvyltään heikot naiset olivat kokeneet vertailuryhmäänsä vähemmän valinnaisuutta koulutukseen liittyvissä käännekohdissa. Sosiaaliselta toimintakyvyltään heikoilla miehillä oli vastaavasti ollut vertailuryhmäänsä vähemmän valinnaisuutta työtä koskevissa käännekohdissa. Heikon sosiaalisen toimintakyvyn naiset uskoivat vertailuryhmän naisia vahvemmin tulevaisuuden riippuvan maailman tilanteesta ja suuntaa-antavasti vahvemmin tulevaisuuden riippuvan menneisyydestä. Sosiaaliselta toimintakyvyltään heikot miehet sitä vastoin uskoivat vertailuryhmäänsä vahvemmin tulevaisuuden riippuvan menneisyydestä ja suuntaa-antavasti vahvemmin tulevaisuuden riippuvan maailman tilanteesta. Naisten

osalta instituutioiden vahva vaikutus elämän muotoutumisessa oli heikon sosiaalisen toimintakyvyn riskitekijä. Tulokset tukivat aiempia tutkimustuloksia, joiden mukaan olosuhteiden armoilla olo saattaa aikaansaada kielteisiä muutoksia psyykkisessä hyvinvoinnissa (Stallings ym., 1997) ja elämään tyytyväisyydessä (Whitbourne, 1986).

Kielteistä tapaa suhtautua tulevaisuuteen lähestyttiin myös neuroottisuuden näkökulmasta. Neuroottisuus erottelikin oletusten mukaisesti molemmilla sukupuolilla heikon sosiaalisen toimintakyvyn ryhmät vertailuryhmistään, ja miehille se osoittautui heikon sosiaalisen toimintakyvyn riskitekijäksi. Tulosten tarkempi tarkastelu osoittaa kuitenkin, että miesten osalta neuroottisuuden erottelukyky ei johtunut niinkään heikon sosiaalisen toimintakyvyn ryhmän neuroottisuudesta vaan vertailuryhmän erityisestä emotionaalisesta vakaudesta. Huomio kyseenalaistaa sen, onko neuroottisuus todellisuudessa riskitekijä sosiaalisen toimintakyvyn kannalta. Sosiaalisen toimintakyvyn ryhmien pistemäärät olivat molemmilla sukupuolilla kuitenkin jokseenkin samansuuruiset, joten ei liene syytä epäillä, että tutkittavien mahdollinen yritys peitellä neuroottisuuttaan vääristäisi saatuja tuloksia. Vaikka neuroottisuuden ja sosiaalisen toimintakyvyn yhteys on monitulkintainen, neuroottisuus kuitenkin erottelee vertailtavia ryhmiä toisistaan molemmilla sukupuolilla.

Myös aiemmat tutkimukset ovat antaneet viitteitä neuroottisuuden haitallisista vaikutuksista. Pulkkinen havaitsi sosiaalisesti sopeutuneita ja sopeutumattomia verratessaan sopeutumattomat vertailuryhmäänsä neuroottisemmiksi (Pulkkinen, 1992). Myös Eysenck ja Eysenck (1975) ovat havainneet, että neuroottisuus voi häiritä sopeutumista. Tulokset ovat ymmärrettäviä neurootikolle tyypillisten piirteiden valossa. Ahdistuksen, masennuksen, jännittyneisyyden, syyllisyyden tuntojen ja alhaisen itsetunnon (Eysenck & Eysenck, 1975) voi hyvin kuvitella hankaloittavan yksilön elämää. Kun neuroottisuus vielä vaikeuttaa emotionaalisisista kokemuksista palautumista (Eysenck & Eysenck, 1975) ja vahvistaa yksilön tyypillistä reagoitaitaumusta (Haapasalo, 1990), on helppo ymmärtää neuroottisuuden yhteys ongelmakehitykseen. Tässä tutkimuksessa kielteisen tavan suhtautua elämään uskottiin näkyvän neuroottisiin piirteisiin hyvin sopivana pelokkaana suhtautumisena tulevaisuuteen. Sosiaaliselta toimintakyvyltään heikot miehet pelkäsivätkin tulevaisuutta enemmän kuin vertailuryhmänsä ja pelokkuus lisäsi miehillä heikon sosiaalisen toimintakyvyn riskiä. Tulos tukee Pulkkinen ja Rögän (1994) huomiota, jonka mukaan tulevaisuuden pelot ovat yhteydessä kielteiseen tapaan suhtautua elämään.

Neuroottisuuden tiedettiin olevan mitattaessa herkkä yksilön pyrkimykselle antaa itsestään todellista terveempi ja sosiaalisesti suotavampi kuva (Eysenck & Eysenck, 1975), joten ilmiötä kontrolloitiin valheasteikon (Eysenck & Eysenck, 1975) avulla. Neuroottisuuspistemäärästä ei ollut tulkittavissa mitään epätavallista, mutta itse valheasteikosta saatu tulos erotteli naisilla sosiaalisen toimintakyvyn ryhmiä toisistaan niin selvästi, että korkea valhepistemäärä osoittautui naisilla heikon sosiaalisen toimintakyvyn suurimmaksi riskitekijäksi. Valheasteikon riskiä lisäävä ominaisuus näyttäisi kuitenkin johtuvan siitä, että sosiaaliselta toimintakyvyltään hyvät naiset ovat vastanneet erittäin rehellisesti tai realistisesti. Miehet saivat keskimäärin naisia alhaisempia valhearvoja, mikä voidaan tulkita siten, että miehet eivät ole niin tunnontarkkoja vastaajia kuin naiset, joilta yhteiskunta odottaa kiltteyttä ja sovinnaisuutta. Kaikkien ryhmien saamat arvot ovat jokseenkin korkeita, joten voidaankin kysyä, mittaako asteikko jotain riskitekijää vai paremminkin arkielämälle tyypillistä suurpiirteisyyttä.

Eysenckin valheasteikon on uskottu mittaavan valehtelua tai pyrkimystä antaa itsestään sosiaalisesti suotava kuva. On kuitenkin olemassa myös tutkimustuloksia, jotka puhuvat kyseistä tulkintaa vastaan. Nuorten vastaajien on todettu saavan aikuisia korkeampia valheasteikkopistemääriä, mikä on tulkittu siten, että he uskovat naiivisti noudattavansa normeja poikkeuksetta (Gong, 1984; Haapasalon, 1990 mukaan). Myös ikääntyvien on havaittu saavan keskimääräistä korkeampia pistemääriä valheasteikosta, mikä taas on tulkittu siten, että he arvostavat normienmukaisuutta nuorempia ikäpolvia enemmän (Gong, 1984; Haapasalon, 1990 mukaan). Sosiaaliseen yhdenmukaisuuteen pyrkivät, tunnolliset ja lainkuuliaiset vastaajat saattavat näin ollen vilpittömästi uskoa noudattavansa aina normeja ja hyviä tapoja. Tällaisten vastaajien valhepistemäärä kohoaa korkeaksi, vaikka he eivät pyri valehtelemaan tai vastaamaan sosiaalisesti suotavasti. Onkin myös esitetty arvioita siitä, että valheasteikko saattaisi kuvata sosiaaliseen yhdenmukaisuuteen liittyvää persoonallisuuden ulottuvuutta (Haapasalo, 1990). Valheasteikon yhteys neuroottisuuteen voidaan ymmärtää myös valheasteikon kysymysten kautta. Jotkut kysytyt asiat, kuten ”Pesetkö aina kätesi ennen ruokailua?” saattavat sinällään kuvata neuroottiselle ihmiselle tyypillisiä tapoja. Koska asteikon tavoittama ilmiö on monitulkintainen, ei tämänkään tutkimuksen tuloksia ole valheasteikon osalta mahdollista tulkita yksioikoisesti.

Kolmekymmentäkuusiavuotiaina sosiaaliselta toimintakyvyltään heikoilla ihmisillä oli ollut jo 27-vuotiaina piirteitä, jotka viittasivat ongelmalliseen tapaan suhtautua elämään. Tässä tutkimuksessa käytettyjen muuttujien kielteiset ääripäät

kuvasivat vain pientä osaa tutkittavista. Silti tutkittavien jakautuminen sosiaalisen toimintakyvyn ryhmiin oli logistisen regressioanalyysin perusteella ennustettavissa huomattavan tarkasti. Nämä seikat antavat viitteitä siitä, että kehitysongelmat kasautuivat tietyille yksilöille. Tässä tutkimuksessa ongelmia löydettiin sekä ulkoisista elämäntapahtumista että sisäisestä suhtautumisesta elämään. Näiden tulkintojen valossa tulokset tukevat tutkimuksia (mm. Rönkä, 1999a), joiden mukaan ongelmat laajenevat elämäniloilta toisille ja urauttavat epäsuotuisaa kehityskulkua. Naisten osalta havaittiin, että aikuisena sosiaaliselta toimintakyvyltään erilaiset naiset erosivat tunteiden säätelyn suhteen toisistaan jo lapsuudessa. Onkin syytä muistaa, että mitä aiemmin riskikehitys tunnistetaan ja siihen puututaan, sitä helpompi ihmisillä on auttaa pysymään menestyksekkäällä elämänpolulla.

Puuttuvien tietojen vuoksi logistiseen regressioanalyysiin ei voitu sisällyttää kaikkia muuttujia, joiden suhteen sosiaalisen toimintakyvyn ryhmät erosivat toisistaan. Naisilla vähäinen valinnaisuus koulutukseen liittyvissä käännekohtissa ja työhön liittyvien käännekohtien seurausten kielteisyys olisivat saattaneet lisätä riskiä kohdata sosiaalisen toimintakyvyn ongelmia. Miehillä ei vastaavasti voitu tutkia, onko vähäinen valinnaisuus työtä koskevissa käännekohtissa riskitekijä sosiaalisen toimintakyvyn kannalta. Miesten logistisella regressioanalyysillä onnistuttiin tavoittamaan heikon sosiaalisen toimintakyvyn riskitekijöitä hieman naisten analyysia paremmin, mikä saattaa johtua suotuisan kehityksen erilaisista määritelmistä. Miesten suotuisan kehitystaustan ja sosiaalisen toimintakyvyn kriteerit olivat peräisin kokonaisesta LISREL –mallista, mutta naisilla kriteereistä puuttuivat havaitut epäsuorat yhteydet suotuisan kehitystaustan ja sosiaalisen toimintakyvyn välillä.

Tutkimukseni menetelmällinen vahvuus on henkilö- ja muuttujakeskeisten lähestymistapojen yhdistämisessä. Kehitystä kartoittavissa pitkittäistutkimuksissa on perinteisesti pitäydytty muuttujakeskeisessä tutkimusotteessa. Magnusson ja Bergman (1988) ovat kuitenkin korostaneet henkilökeskeisen tutkimusotteen rinnakkaisuuden tärkeyttä. Tutkimukseni raameina ollut suotuisan kehitystaustan ja sosiaalisen toimintakyvyn määrittely edusti muuttujakeskeisyyttä. Pitkittäistutkimusasetelman mahdollistama samojen yksilöiden tutkiminen lapsuudesta nuoruuden ja varhaisaikuisuuden kautta aikuisuuteen taas edusti henkilökeskeisyyttä.

Tutkimusmenetelminä oli useita kansainvälisesti käytettyjä testejä ja kyselyjä (L-MAST (Selzer, 1971), CAGE (Ewing, 1984), KSP (af Klintonberg ym., 1986), Brandtstädterin Personal Control Inventory (1984), Eysenckin persoonallisuuskysely (1975), Rosenbergin itsetuntoasteikko (1965), Ryffin psyykkisen hyvinvoinnin

asteikko (1989)), joten niiden osalta käyttämiä menetelmiä voidaan pitää luotettavina. Toveri- ja opettaja-arviointien toimivuus lasten sosiaalisen käyttäytymisen tutkimuksessa on laajalti tunnustettu (Isomäki & Kukkonen, 1993). Useissa tutkimuksissa on todettu, että opettajat kykenevät erottelemaan oppilaidensa käyttäytymistyyliä hyvin hienovaraisesti (Baker, Mednick & Hocevar 1991; Atkins & Pelham 1991; Ezpeleta ym. 1990; Isomäen ja Kukkonen, 1993 mukaan). Toveri- ja opettaja-arviointien on havaittu olevan kohtuullisen yhdenmukaisia, mikä ei niinkään kerro eri tiedonkeruumenetelmien epäluotettavuudesta vaan siitä, että eri tiedonlähteet edustavat erilaisia näkökulmia (Isomäki & Kukkonen, 1993). Elämänmuutoskyselyllä saatiin objektiivista tietoa elämänmuutoksista, joita yleisesti pidetään kielteisinä. Muihin elämänmuutosluokkiin kuulumattomien elämänmuutosten huomioiminen valotti mahdollisia, hyvinkin yksilöllisiä elämäntapahtumia. Käännekohtien osalta taas kartoitettiin myös tutkittavan omakohtaisia kokemuksia käännekohdistaan. Elämänmuutosten kartoittaminen ja käännekohtien tutkiminen toimivat täten rinnakkaisina tutkimusmenetelminä. Rinnakkaisten lähestymistapojen ja tutkimusmenetelmien lisäksi tulosten luotettavuutta lisää se, että tulokset tukivat hypoteeseja johdonmukaisesti sekä olivat samansuuntaisia ja toisiaan täydentäviä eri tilastomenetelmillä tarkasteltuina.

Sosiaalisen toimintakyvyn yhteyksiä muille elämäniloille tarkasteltiin laajasti ja yksilöiden jakautumista heikosti ja hyvin selvinneiden ryhmiin kartoitettiin lapsuudesta aikuisuuteen. Eksploratiivisen tutkimusotteen vuoksi heikon ja hyvän sosiaalisen toimintakyvyn ryhmiä verrattiin useiden muuttujien suhteen. Toistuvan testaamisen tiedetään kuitenkin kasvattavan hyväksymisvirheen todennäköisyyttä. Toisaalta tilastolliset testit sallivat kohtuullisen poikkeamisen oletuksistaan. Tässä tutkimuksessa testit ja analyysit valittiin muuttujien jakaumien ja asteikkotyyppien perusteella niin, että kaikkien testien oletukset pysyivät voimassa. Tällä pyrittiin kompensoimaan toistuvien testausten vaikutusta ja sitä kautta maksimoimaan saatujen tulosten luotettavuus.

Tämä oli ensimmäinen tutkimus, jossa pyrittiin selvittämään, mikä voi suistaa hyvistä lähtökohdista lähteneiden ihmisten kehityksen raiteiltaan. Tutkimus toi uutta ja arvokasta tietoa heikon sosiaalisen toimintakyvyn riskitekijöistä. Koska kyseessä olivat ensimmäiset tältä tutkimussarjalta saadut tulokset, ne voivat toimia vasta pohjana jatkotutkimukselle. Tuloksista on syytä vetää johtopäätöksiä vasta, jos ne vahvistuvat tulevilla tutkimuksilla. Kehitykseen vaikuttavat tekijät ovat usein päällekkäisiä ja jonkin muuttujan puuttuminen tilastollisesta analyysistä muuttaa mukana olevien

muuttujien voimasuhteita. Tässä tutkimuksessa mukana olevat muuttajat edustivat rajattua mahdollisuuksien joukkoa. Jotkut toiset muuttajat olisivat saattaneet kattaa heikon sosiaalisen toimintakyvyn riskitekijöistä yhtä suuren osan. Tästäkin syystä tämä tutkimus luo uusia tutkimushaasteita.

Mielestäni jatkossa olisi pyrittävä saamaan kokonaiskuva niistä reiteistä, joita pitkin yksilön kehitys voi kulkea lapsuudesta aikuisuuteen. Käännekohtien ja sosiaalisen toimintakyvyn suhdetta olisi syytä tutkia lisää, sillä suuremmalla tutkimusotoksella havaintojen harvinaisuus ei hankaloittaisi yhteyksien kartoittamista. Olisi myös kiinnostava laajemmin huomiota siihen, kuinka vastoinkäyminen tai vastaavasti menestyminen yhdellä elämänalueella vaikuttaa selviytymiseen muilla elämän saroilla. Yksilön toimintakykyä olisi mielenkiintoista tutkia sellaisilla analyysimenetelmillä, jotka valottaisivat sosiaalisen ja psyykkisen toimintakyvyn yhteyttä. Siten saataisiin selville, ovatko sosiaalisen toimintakyvyn ongelmat syitä vai seurauksia psyykkisen toimintakyvyn ongelmille. Oletukseni on, että molemmat jouduttavat toisiaan. Ongelmakehityksen katkaisemiseen pyrkivien interventoiden suunnittelussa olisi tärkeää tietää, miten myönteiset muutokset heikon sosiaalisen toimintakyvyn riskitekijöissä korjaavat kehityksen suuntaa. Outoihin ja vieraisiin kulttuureihin tutustuessamme olemme usein sitä mieltä, ettei niiden tapoihin olisi hyväksi sopeutua. Joskus sopeutumattomuus voikin Pulkkisen ym. (2000) mukaan olla myös hyvä merkki. Olisikin mielenkiintoista selvittää, voiko sopeutumattomuudella olla myös myönteisiä vaikutuksia yksilölle. Oman kulttuurimme arvojen kyseenalaistaminen voisi siten tuoda uutta näkökulmaa kehityksen tutkimiseen. Tulokset luovat pohjaa myös hieman erikoisemmalle tutkimushaasteelle: mikäli Eysenckin valheasteikon tulkittaisiin kuvaavan valehtelua, olisi kiintoisaa tutkia sen yhteyksiä ulkoiseen kontrollikäsitteeseen. Voihan olla, että valheasteikko mittaisi myös todellisuuspakoa; elämäntunne menettäneet ihmiset eivät enää halua tai kykenisi olemaan realisteja.

Vaikka ensimmäisten tutkimustulosten pohjalta ei voida tehdä jatkopäätelmiä, joitain suuntaviivoja uskallan kuitenkin hahmotella. Interventoiden kehittämisenäkökulman lisäksi näen tutkimustulokseni haastavan tukemaan perhettä ja lapsen muuta tukiverkostoa, korostavan kotona ja koulussa annettavan kasvatuksen tärkeyttä ja painottavan, kuinka tärkeää kehityksen riskitekijöihin on puuttua mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lapsen itsetuntoa ja pystyvyydentunnetta tukemalla luodaan vankka pohja menestymiselle aikuisuudessa. Jos perusta on vahva, elämäntunne ja psyykkinen toimintakyky on mahdollista säilyttää vaikka

elämä tarjoaisi odottamattomia kielteisiä tapahtumia ja vaikka yksilö kohtaisi sosiaalisen toimintakyvyn ongelmia. Ennaltaehkäisevät tukitoimet on totuttu suuntaamaan erityisille riskiryhmille. Tutkimustulokseni ovat osoitus siitä, kuinka hienovaraisesti kehityksen riskitekijät olisi kyettävä kartoittamaan, jotta suotuisista lähtökohdista lähteneet ihmiset saisivat kaikki voimavaransa käyttöönsä ja pysyisivät suotuisan kehityksen tiellä.

5. LÄHTEET

Af Klinteberg, B., Schalling, D. & Magnusson, D. (1986). Self-report assessment of personality traits. Data from the KSP inventory on a representative sample of normal male and female subjects within a developmental project. (64. raportti). Tukholman yliopisto, psykologian laitos.

Baltes, P. B., Lindenberger, U., & Staudiger, U. M. (1998). Life-span theory in developmental psychology. Teoksessa W. Damon & R. M. Lerner (Toim.), Handbook of child psychology: Theoretical models of human development (s.1029-1143). New York: John Wiley & Sons, Inc.

Block, J. (1971). Lives through time. Berkeley, California: Bancroft Books, Inc.

Brammer, L. M. (1992). Coping with life transitions. International Journal for the Advancement of Counseling, 15, 239-253.

Brandtstädter, J. (1984). Personal and social control over development: some implications of an action perspective in life-span developmental psychology. Teoksessa P. B. Baltes & O. G. Brim, Jr. (toim.), Life-span development and behavior. Vol 6, (s 1-32). New York: Academic Press.

Bryman, A. (2001). Quantitative data analysis with SPSS release 10 for Windows. A guide for social scientists. London, Routledge.

Caspi, A., Bem, D. J. & Elder, G. H., Jr. (1987). Moving Against the World: Life-Course Patterns of Explosive Children. Developmental Psychology, 23, 308-313.

Caspi, A., Bem, D. J. & Elder, G. H., Jr. (1989). Continuities and consequences of interactional styles across the life course. Journal of Personality, 52, 375-406.

Cohler, B. J., Stott, F. M. & Musick, J. S. (1995). Adversity, Vulnerability, and Resilience: Cultural and developmental Perspectives. Teoksessa D. Cicchetti & D. J. Cohen (toim.), Developmental Psychopathology, Vol. 2, (s.753-800). New York: John Wiley & Sons.

DeNeve, K. M. & Cooper, H. (1998). The happy personality: A meta-analysis of 137 personality traits and subjective Well-being. Psychological Bulletin, 124, 197-229.

Engle, P. L., Castle, S. & Menon, P. (1996). Child Development: Vulnerability and Resilience. Social Science and Medicine, 5, 621-635. GB: Elsevier Science Ltd.

Ewing, J. A. (1984). Detecting alcoholism: The CAGE Questionnaire. Journal of the American Medical Association (JAMA), 252, 1905-1907.

Eysenck, H. J. (1992). Four ways five factors are not basic. Personality and Individual Differences 6, 667-673. London: Pergamon Press Ltd.

Eysenck, H. J. & Eysenck, S. B. G. (1964). Manual of the Eysenck personality inventory. Bedford: Sidney Press Ltd.

Eysenck, H. J. & Eysenck, S. B. G. (1975). Manual of the Eysenck Personality Questionnaire. London: Hodder and Stoughton.

Gray, J. D. & Silver, R. C. (1990). Opposite sides of the same coin: Former spouses' divergent perspectives in coping with their divorce. Journal of Personality and Social Psychology, 6, 1180-1191.

Haapasalo, J. (1990). Eysenckin persoonallisuuskyselyn ja Zuckermanin elämönhakuisuusasteikon faktorianalyysirakenteet ja pisteytys suomessa. Jyväskylän yliopisto, psykologian laitos.

Higgins, E. T., Loeb L. & Rubble, D. N. (1995). The four A's of life transition effects: Attention, accessibility, adaptation, and adjustment. Social Cognition, 13, 215-242.

Hurme, H. (1982) Sosiaalisen kasvun riskitekijät- voidaanko häiriökehitystä ennustaa? Esitelmä sosiaalityön koulutuspäivillä Savonlinnassa.

Hölsä, H. (1999). Lapsuusajan suotuisten kehitystekijöiden yhteys hyvään sosiaaliseen toimintakykyyn aikuisiässä. Psykologian pro gradu, Jyväskylän yliopisto.

Isomäki, H. & Kukkonen, K. (1993). Toveriarviointi lasten sosiaalisen käyttäytymisen mittarina. Psykologian pro gradu, Jyväskylän yliopisto.

Kokko, K. & Pulkkinen, L. (2000). Aggression in Childhood and Long-Term Unemployment in Adulthood: A Cycle of Maladaptation and Some Protective Factors. Developmental Psychology, 36, 463-472.

Korhonen, M. (1994). Keski-ikäisten naisten lapsuudenkokemukset ja oma vanhemmuus. Joensuun yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Psykologian tutkimuksia 15.

Laub, J. H. & Sampson, R. J. (1993). Turning points in the life course. Why change matters to the study of crime. Criminology 31, 301-325.

Lauer R. H. & Lauer, J. C. (1987). Development: Men versus Women. Psychological Reports, 61, 706.

Luthar, S. (1991). Vulnerability and resilience: A study of high risk adolescents. Child Development, 3, 600-616. US: Blackwell Publishers Inc.

Magnusson, D. (1988). Individual development from an interactional perspective: A longitudinal study. Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Magnusson, D. & Bergman, L. R. (1988). Individual and variable –based approach to longitudinal research on early risk factors. Teoksessa M. Rutter (toim.), Studies of

Psychological risk: The power of longitudinal data (s.45-61). UK: Cambridge University press.

Masten, A. S., & Coatsworth, J. D. (1995). Competence, resilience, & psychology. Teoksessa D. Cicchetti & D. Cohen (Toim.), Developmental psychology: Vol 2. Risk, disorder, and adaptation (s. 715-752). New York: Wiley.

Masten, A. S., & Coatsworth, J. D. (1998). The development of competence in favourable and unfavourable environments: Lessons from research on successful children. American psychologist, 2, 205-220. Minneapolis: APA.

Maughan, B. & Rutter, M. (1998). Continuities and Discontinuities in Antisocial Behavior from Childhood to Adult Life. Teoksessa T. H. Ollendick & R. J. Prinz (toim.) Advances in Clinical Child Psychology, vol. 20. New York: Plenum Press.

Oravala, S. (1998). Elämän käännekohtat. Pro gradu, Jyväskylän Yliopisto.

Oravala, S. & Rönkä, A. (1999). Käännekohtat elämäkulussa. Psykologia, 34, 274-280.

Pickles A. & Rutter, M. (1991). Statistical and conceptual models of "turning points" in developmental processes. Teoksessa D. Magnusson, L. R. Bergman, G. Rudinger & B. Törestad (toim.), Problems and methods in longitudinal research: Stability and change, (s.133-165). Cambridge University Press.

Pulkkinen, L. (1992). Life-styles in personality development. European Journal of Personality, Vol 6, 139-155. John Wiley & Sons, Ltd.

Pulkkinen, L. (1994). Emootion säätely kehityksessä. Psykologia, 29, 404-418.

Pulkkinen, L. (1996). Female and male personality styles: A typological and developmental analysis. Journal of Personality and Social Psychology, 70, 1288-1306.

Pulkkinen, L. (toim.) (1996b). Lapsesta aikuiseksi. Juva: WSOY.

Pulkkinen, L. (2000). Social Development and its risk factors, esitelmä Psykologian 27. Kansainvälisessä konferenssissa Tukholmassa 2000.

Pulkkinen, L. (painossa). From adolescence to old age. Teoksessa K. Pawlik & M. R. Rosenzweig (toim.), International Handbook of Psychology, London: SAGE.

Pulkkinen, L., Hölsä, H. & Kokko, K. (2000). Individual and environmental factors in childhood as antecedents of good psychosocial functioning in mid-adulthood. Arvioitavaksi lähetetty käsikirjoitus.

Pulkkinen, L., Kokkonen, M. & Mäkiäho, A. (1998). Positive affectivity, self-mastery, and a sense of failure as predictors of self-assessed health. European Psychologist, 3, 133-142.

Pulkkinen, L., Ohranen, M. & Tolvanen, A. (1999a). Personality Antecedents of Career Orientation and Stability among Women Compared to Men. Journal of Vocational Behavior, 54, 37-58. Academic Press.

Pulkkinen, L. & Pitkänen, T. (1994). A prospective study of the precursors to problem drinking in young adulthood. Journal of Studies on Alcohol, 55, 578-587.

Pulkkinen, L., Pitkänen, T. & Tolvanen, A. (2000). Continuity in drinking behavior from age 14 to 36. Arvioitavaksi lähetetty käsikirjoitus.

Pulkkinen, L. & Rönkä, A. (1994). Personal control over development, identity formation, and future orientation as components of life orientation: A developmental approach. Developmental Psychology, 30, 260-271.

Rauhala, U. (1966). Suomalaisen yhteiskunnan sosiaalinen kerrostuneisuus. Helsinki: WSOY.

Roosa, M. (2000). Some Thoughts about Resilience versus Positive Development, Main Effects versus Interactions, and the Value of Resilience. Child Development, 3, 567-569.

Rosenberg, M. (1965). Society and the adolescent self-image. NJ: Princeton University Press.

Rutter, M. (1989). Pathways from childhood to adult Life. Journal of Child Psychology and Psychiatry, 30, 23-51.

Rutter, M. (1993). Resilience: Some Conceptual considerations. Journal of Adolescent Health 14, 626-631. New York: Elsevier Science Publishing Co.

Rutter, M. (1994). Consents of causation, test of causal mechanisms, and implication for intervention. Teoksessa Petersen, A. C. & Mortimer, J. T. (toim.), Youth unemployment and society (s. 147-171). New York: Cambridge University Press.

Rutter, M. (1996). Transitions and turning points in developmental psychopathology: As applied to the age between childhood and mid-adulthood. International Journal of Behavioral Development 19, 603-626.

Rutter, M., Quinton, D., Hill, J. (1990). Adult outcome of institution reared children: Males and females compared. Teoksessa L. N. Robins & M. Rutter (toim.), Strait and devious pathways from childhood to adulthood (s. 135-157). UK: Cambridge University press.

Rutter, M. & Rutter, M. (1993). Developing minds: Challenge and continuity across the life span. (s. 416). New York: Basic Books Inc.

Ryff, C. D., (1989). Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being. Journal of Personality and Social Psychology, 57, 1069-1081.

Rönkä, A. (1994). Nuoren aikuisen sosiaalinen selviytyminen. Teoksessa M. Heikkilä & K. Vähätalo (toim.), Huono-osaisuus ja hyvinvointivaltion muutos (s. 149-168). Tampere: Tammer-paino.

Rönkä, A. (1999a). The accumulation of problems of social functioning: Outer, inner, and behavioral strands. Doctoral dissertation. Jyväskylä studies in education,

psychology and social research 148. University of Jyväskylä, Department of Psychology.

Rönkä, A. (1999b). Sosiaalinen selviytyminen lapsuudesta aikuisuuteen –ongelmien kasautumisen kolme väylää. Teoksessa M. Kuorelahti & R. Viitanen (toim.). Holtittomasta hortoilusta hallittuun harhailuun (s. 9-15). NUORA:n julkaisuja 14. Helsinki: Nykypaino oy.

Rönkä, A., Kinnunen, U. & Pulkkinen, L. (2001). Continuity of problems of social functioning in adulthood: A cumulative perspective. Journal of Adult Development, 3, 161-171

Rönkä, A. & Pulkkinen, L. (1995). Accumulation of problems in social functioning in young adulthood: A developmental approach. Journal of Personality and Social Psychology, 69, 381-391.

Rönkä, A. & Pulkkinen, L. (1998). Work involvement and timing of motherhood in the accumulation of problems in social functioning in young women. Journal of Research on Adolescence, 2, 221-239.

Sameroff A. J., Seifer R., Baldwin A. & Baldwin C. (1993) Stability of intelligence from preschool to adolescence: the influence of social and family risk factors. Child Development, 64, 80-97.

Selzer, M. L. (1971). The Michigan Alcoholism Screening Test: The quest for a new diagnostic instrument. American Journal of Psychiatry, 127, 1653-1658.

Sinkkonen, M. & Pulkkinen, L. (1996). Vapaa-aika ja tyytyväisyys elämään. Teoksessa L. Pulkkinen (toim.), Lapsesta aikuiseksi, (s. 90-102.). Juva: WSOY.

Stallings, M. C., Dunham, C. C., Gatz, M., Baker, L. A. & Bengtson V. L. (1997). Relationships among life events and psychological well-being: More evidence for a two-factor theory of well-being. Journal of Applied Gerontology, 16, 104-119.

Tiet, Q. Q., Bird, H. R., Davies, M., Hoven, C., Cohen, P., Jensen, P. S., & Goodman, S. (1998). Adverse life events and resilience. Journal of American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, 37, 1191-1200.

Werner, E. E. (1992). The children of Kauai: Resiliency and recovery in adolescence and adulthood. Journal of Adolescent Health, 4, 262-268. USA: Elsevier Science Inc.

Werner, E. E., & Smith, R. S. (1982). Vulnerable but invisible: study of resilient children. New York: McGraw-Hill Book Company.

Werner, E. E. & Smith, R. S. (1992). Overcoming the odds: High-risk children from birth to adulthood. New York: Cornell University Press.

Whitbourne, S. K. (1986). Openness to experience, identity flexibility, and life change in adults. Journal of Personality and Social Psychology, 50, 163-168.

